GERALD DREWS

HERGELECE SÖZLER

LATİNCE AFORİZMALAR

Discite, moniti!

Uyarmış olayım; öğrenin!

DÜŞÜNCE

Çeviren: Hasan M. Kakınç

Patet omnibus veritas.

Gerçek, herkese malum olur. Siz de bu kitabı satın alarak bunu kanıtladınız! İster eğitim konusunda, ister sporda ya da aşkta... Hatta politikada... Latince ifadeler ve alıntılar, tüm reklamcılara ve kendini önemli biri gibi hissetmek isteyenlere işte tam da bu şansı tanır!

Lahana, otomobil, veba mikrobu ve yıldız
hep hısım akrabayız
ve ey güneş gözlü sevgilim, cogito ergo sum değil
bu haşmetli ailede varız da düşünebilmekteyiz...”

Nazım Hikmet, Rubailer

Eksik Parça Yayınları

Hergelece Sözler Latince Aforizmalar
Gerald Drews

Orijinal Adı: Latein für Angeber

Yayın Yönetmeni: ***Asiye Ademir***
Çevirmen: ***Hasan M. Kakınç***
Editör: ***Gözde Altınkoç***
Çizimler: ***Erdoğan Oğultekin***
Sayfa ve Kapak Tasarımı: ***Serkan Cenker***

Baskı ve Cilt: ***MY Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.***
Maltepe Mh. Yılanlı Ayazma Sk. No: 8/F Zeytinburnu /İstanbul
mymatbaa34@gmail.com | Tel: 0212 674 85 28

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 30173
MATBAA SERTİFİKA NO: 34191

Baskı: Haziran 2017
ISBN - 978-605-9864-96-1

Genel Dağıtım: ***İKİ A YAYINCILIK VE DAĞITIM HİZMETLERİ***
Gülbahar Mah. Elif Sok. No: 4/A Mecidiyeköy/İstanbul
Tel: 0212 272 45 46 | Fax: 0212 272 45 55
www. ikiayayincilik.com.tr
www.facebook.com/eksikparcayayinlari
www.twitter.com/eksikparcayayin
www.eksikparca.com

GERALD DREWS

HERGELECE SÖZLER

LATİNCE AFORİZMALAR

Çevirmenden birkaç satır...

Avusturya Lisesi'nde, isteğe bağlı sunulan Latince dersini seçen topu topu dört öğrenciydik. Öğretmenimiz Marsel Linguri, sınıfa girip bizi görünce, "*Pauperibus...*" diye mırıldanmıştı. "*Talihsizler, zavallılar...*" Yıllar sonra, *Ölü Ozanlar Derneği*'ni izlerken hatırladım kendisini ve bu sözcüğü.

Latince, birçok Batı dilinin anası, kaynağıdır. Bu dil, asık suratlı gelir çoğumuza. Hiç de öyle değildir! Onca bilgenin, düşünürün, ozanın, siyasetçinin kullandığı bu dil; yol gösterir, ışık tutar, kulak çeker, ders verir. Eğlendirir, düşündürür ve zihin açar.

Kitabın çevirisine Almanca basımı temel oluşturdu. İki dilden çeviri yapıldığını söyleyebilirim. Okur ile el ele, sayfalarda keyifle ilerleyebilmek için dilimizden örnekler ile tatlandırmaya özen gösterdim. Can Yücel'den alıntı var, Özdemir Asaf'tan, Nâzım Hikmet'ten, Mevlânâ'dan da... Söyledikleri, hiç kuşkusuz, bir Horaz, Plinius ya da Virjil ile yarışan değerde.

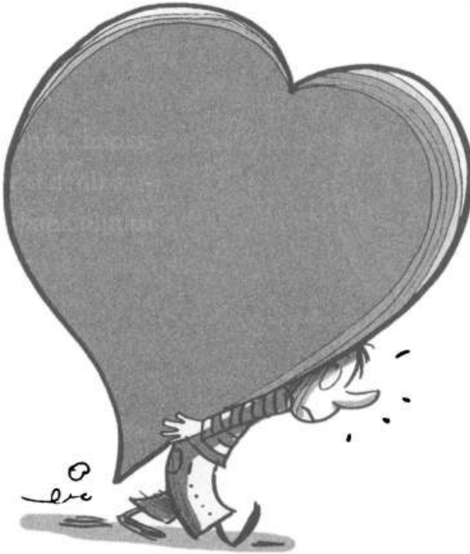
Madem Latince asık suratlı tanınıyor, öyleyse çeviri eğlenceli olmalıydı. Öyle de oldu sanıyorum.

Zafer K.

I. Bölüm

Omnia vincit amor!
Aşk, her güçlüğü yener!

Latince bilenlerin açamayacağı kalp kilidi yoktur.
İşte size, işe yarar bir demet anahtar.

Omnia vincit amor!
Aşk, her güçlüğü yener!

Agens

Dürtü. İtici güç.

Kırk yılı birlikte geride bırakmış çiftler vardır, bu *agens*'in yokluğundan mıdır bilinmez, bir evlenme teklifini yapmaya bile yüreklenememişlerdir. Kimyalar uyuşmamıştır desek? Peki, bu kırk yıl nasıl geçti diye sorarlar adama. (Tabii, kadına da…)

Alter ego

İkinci ben.

Var bedendeki yok kişi! Hepimizin kendimiz için seçtiği takma isimler de bir tür *alter ego* sayılabilirler.

"Beni bende demen, bende değilim... Bir ben vardır bende, benden içeri." diyerek Yunus Emre, *alter ego*'yu pek güzel tanımlamış.

Cicero ise Caesar (Sezar)'a seslenirken, "Vide, quam mihi persuaserim te me esse alterum!" der; "Baksana, senin, benim ikinci benim olduğundan nasıl da eminim!" Bu alıntıdan çıkartılacak ders ise, aklınıza gelir mi hiç: böyle dostu olanın düşmana ihtiyacı yoktur. Cicero, sonraları Sezar'ı bir tiran, vahşi bir hayvan olarak tanımlamış, katli pek vacipti diye sevinmişti.

Ama et fac quod vis

Sev ve yap dilediğini.

Aziz Augustinus, böyle derken bizi aşkın sarhoşluğuna davet etmiyor; deyişinde Tanrı'ya yönelime bir davet var.

Aziz Augustinus'a göre, insanlar, günah işlemeye yatkın varlıklardır, denetim altında tutulmaları gerekir. Bu denetim, her ne kadar günahkâr bir kurum sayılsa da politika ile sağlanabilir. Politikanın sağladığı barış, insanları cennete vararak elde edecekleri konusunda bilgilendirir, imanları sağlamlaştırır.

Aşk diyerek yola çıktık, nereye vardık! Alman çocuk şarkısındaki gibi; "*Ah, sevgili Augustin! Ne ettiysen ettin, elimdekileri kaybettirdin!*"[1]

---

[1] *Oh, du lieber Augustin* (Orj.) 1679 yılında Viyana'da Marx Augustin tarafından bestelenmiş şarkı.

Amantes amentes

Âşıklar çılgındır.

Kıssadan hisse, aşkın gözü kördür.

Göz görünce de iş, işten geçmiştir! "Âşıka Bağdat sorulmaz." demiyor muyuz? Aşkın çılgınlığını ve sonrasını merak edenler, Boris Vian'ın *Kurtadam* adlı öyküler kitabına yönelebilirler.

Amantium irae amoris integratio est

Âşıkların birbiriyle kavgası, aşklarını tazeler.

Âşıksan katlanacaksın. Sabrın sonu, selâmettir. (Umarız öyledir. Değilse herkes kendi yoluna!)

Amicus certus in re incerta cernitur

İnsan, dostunu zor günlerinde tanır.

Cicero'nun, fırsatçı dostlarına sitem dolu cümlesidir bu...

Amor est parens multarum voluptatum

Aşk, nice sevginin anasıdır.

Liste başına anne sevgisini yazalım, değil mi?

Ars amandi

Sevmek sanatı.

Erich Fromm'un değerli yapıtı *Sevme Sanatı* kaleme alınmadan yüzyıllar önce, ozan Publius Ovidius Naso'nun (dilimizde Ovid adıyla tanırız) üç ciltlik şiir kitabında yanıtını verdiği sorular manzumesi: Roma'da alımlı kadınları nerede bulabiliriz? Kadınlar nasıl tavlanır? Elden kaçırmamak için ne yapmalı? Bugün, birisi akıl etse de günümüze uyarlasa dememek elde değil!

De profundis

Derinliklerden, dipten yukarıya.

Sefaletin derinliklerinden sürünerek yükselen, aşk acısı çekenlerin azap yolculuğunun Latince tanımı.

Ya sabır! Yolumuz uzun! Bestekâr Hacı Arif Bey'in güftesini hatırlayalım: "*Benim içim, keder alım evidir.*"

Fidelem si putaveris, facies

Sadık sayarsan onu, sadık olur zamanla.

Bu; bir annenin, küçük kızının aşk ile tutuşmuş, sevdiğini yitirmekten korkan yüreğine nişan sırasında verdiği öğüdüdür. Dahası da var: *Fides sanctissimum humani pectoris bonum est.* İnsan yüreğinin en kutsal iyiliğidir sadakat. Öyleydi bir zamanlar, heyhat!

Filia hospitalis

Hancının kızı.

Yoksul öğrencilerin konaklayıp üç lokma aş buldukları handa, hancının kızı ne denli alımlı (işveli dememiş olalım!) olursa, işler o denli açılırmış. Hancı babanın bir bakarsın, akşamdan sabaha büyükbaba olması riski de ne kızın umurundadır ne de damat adayı öğrencinin!

Gallina scripsit

Horoz yazısı.

Romalı komedi yazarı, ozan Titus Maccius Plautus'un (Plautus), yaşamın yüzümüzde bıraktığı izleri, çizgileri, horoz tırmığına benzetmesi. Botoks uygulamasının abonesi olanların, göz kenarlarında gidermeye çalıştıkları "kaz ayağı"nın Latincesi.

Gratia alicuius florere

Birisinin samimi, yakın ilgisini bekliyor olmak.

Bayati makamından şu şarkıyı hatırlayınız: "Lütfuna ermek için, söyle, perişan olayım."

Sözün ikizi de şöyledir: *Gratia gratiam parit.* Candan ilgi, candan ilgiyi yaratır.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis!

Ah, acımasız aşk, kalpleri nelere sürüklemezsin sen!

Ozan Vergilius'un (Virjil) yakınmasıdır. Bugün söyleyecek olsak, pek arabesk gelir kulağımıza; Latince söz konusu olunca düşünmeye sevk eder insanı...

In perpetuam memoriam

Ebedi anısına.

Anı kitabına yakışır bir giriş!

In puris naturalibus

Doğal hâli ile, katıksız.

Tanrı'nın yarattığı gibi... Hele, bir ürünün "katıksız" olduğunu tanımladığını bugün hiçbir etikette göremezsiniz!

Invenit patella operculum

Türkçesi aynen şöyledir: Tencere yuvarlandı, kapağını buldu! Her tencerenin bir kapağı vardır yerine, isterseniz, "Her kör satıcının bir kör alıcısı vardır." da diyebiliriz.

Ius primae noctis

İlk gece hakkı.

Efendim, burada, gerdek gecesine işaret ediliyor. Ortaçağda; feodal beyler, damat için pek tehlikeli sayılan gerdek gecesinde, zifaf için gelinle yatağa girerek kendilerini feda ediyormuş!

Gılgamış Destanı'ndan bu yana birçok metinde anılan uygulamadır. Fransızcası "droit de seigneur" olan bu uygulamayı, Roma Sezar'ı Caligula'nın mutlak yetkisi olarak değerlendirdiği bilinir. Vahim, patolojik bir durum!

Latet anguis in herba

Çimende kıvrılmış bir yılan yatıyor.

Ozan Virjil'den bir söz daha. Adem ile Havva ve yılan ile elma gelmese bile aklınıza siz, siz olun, bastığınız yere dikkat edin!

Magna amoris conspiratione consentire

Aşkın büyük ahenginde, düşünce birliğinde olunmalı.

Yürek ile ruhun uyumu gerekir. Hır çıkana kadar!

Matura, dum libido manet

Hazır coşmuşken elini çabuk tut.

"Fazla naz, âşık usandırır." deriz, ancak aşkın gözünün kör olduğunu hatırda tutarsak bir an için soluklanıp ne yapıyorum ben, bu işin sonu nereye varır, diye düşünürsek aile içi şiddet ve boşanma istatistiklerinin ateşini belki düşürebiliriz.

Mea virtute mea involvo

Beni korur, erdemimin örtüsü.

Romalı ozan Quintus Horatius Flaccus'un (Horaz) bir şiirinde dile getirilir. Kişinin erdemi, kuşkusuz yüce bir değerdir, narin ve nadidedir. Hâl böyle iken, yüzyıllar ötesinden gelen bu sese kulak asmayıp şerefsiz işlere bulaşanın aklına şaşmalı!

Militat omnis amans

Her âşık, savaştaymış gibi daima teyakkuz durumunda olmalıdır.

Aşkın çilelisi de var, pespembesi de. Neyin ne zaman olacağı kestirilemez, iki dudak arasından çıkan bir çift söz, kalbi deler de geçer ya da kırık kalbi onarıverir. Bir kez âşık olunca tedbiri elden bırakmamak gerek!

Omnia vincit amor

Aşk, her güçlüğü yener.

Aklımızı bile altüst eder, ne demezsiniz!

Post nubila Phoebus

Bulutların ardından elbet güneş görünür.

Karanlıklar çıkarmış aydınlığa... Yedi köprünün zorluğu aşılırmış zamanla!

Azm-ü sebat; bu iki sözcüğün anlamını aramaya değer, Latincesinden de güzeldir.

Secundae res ei de amore sunt

Aşktır, mutluluğunun nedeni.

Gerçek aşkı bulabilene aşk olsun! Yüzü gülsün, mutlu olsun, şansı açık olsun.

Sic ignis non refert, quam magnus, sed quo incidat

Ateşin düştüğü yerdir önemli olan, büyüklüğü değil...

Seneca'nın dediklerinde doğrunun payı büyük: Âşıklar bazen çok çırpınırsa da elde edemezler hiçbir şeyi. Zaman gelir, hedefe ulaşırlar, ne var ki farkında bile olmazlar.

Türkçemizde, "Ateş düştüğü yeri yakar." deriz, başka söze gerek var mı?

Si vis amari, ama!

Sev, sevilmeyi istiyorsan!

Biraz daha açalım; sevilmek için, öncelikle kişinin kendisini sevmesi gerek. Seni seviyorum demek, aslında, beni sev demek değil midir?

Sub rosa

Gülün altında, tamamen aramızda.

Gül, suskunluğun sembolüdür. Kim bir diğerine aşkını "sub rosa" ilan ediyorsa aşkı, suskunluğu ile mühürlüyordur. Roma mitolojisinde Cupid, kadim Yunan'da Eros olarak tanıdığımız, kalplere ok atan yumurcak, annesi Venüs'e duyduğu aşkını sezen Harpokrat'tan[2] susmasını, sırrına sahip çıkmasını dilemiş. Karşılığında da Harpokrat'a güller göndermiştir.

Variatio delectat

Değişiklik, gönülleri ferahlatır.

Moda dünyasının her sezon yenilenmesinde bu sözün payı olmalı. Kadınların onayladığından besbelli!

Biz, daha geniş tutmuş ve "Tebdil-i mekânda ferahlık vardır." demişiz. Desenize özdeyişimizin bir akrabası yaşıyormuş Latincede!

Varium et mutabile semper femina

Kadınlar, her daim renkli ve değişkendir.

Ozan Virjil böyle buyurmuş. Milattan önce bile moda, kadınların gündeminde ön sıradaymış.

Asteriks okurları iyi bilir bunu! Halit Kıvanç'ın güzelim çevirileri ile tadına vardığımız bu çizgi roman, kadınları "bir başka âlem" olarak tanıtırken Latincemizi de parlatmıştır doğrusu.

---

[2] Antik Yunan'da sessizlik tanrısı.

II. Bölüm

Modus vivendi
Yaşam biçimi

Bu bölüm, birlikte yaşam üzerine...
Aile içinde, dostlar çevresinde...

Modus vivendi
Yaşam biçimi

Ab love principium generis

Soyumuz, Jüpiter'den gelir.

Ailemin asaletinin kaynağı neredenmiş, gördünüz mü?

Abrupta cadere in narrationem

Evin içine kapıyla düşüvermek, paldır küldür dalmak.

Güzel ve etkili konuşmanın Romalı ustalarından Marcus Fabius Quintilianus, konuyu dolandırmadan esasa varmanın tanımını böyle buyurmuş. Kapıları çarpıp sağı solu kırıp dökerek aklındakini dile getirmenin abuk sabukluğunu böyle özetlemiş.

Abusus non tollit usum

Kötüye kullanmak, kullanmamayı gerektirmez.

Siyaset dünyasında pek sık duyduğumuz, "Bir kereden ne çıkar?" tavrının sığınağı cümle. "İstisnalar kaideyi bozmaz." safsatasının Latince anası-babası. Olmaz olaydı!

Ad multos annos

Yıllar boyunca... Nice yıllara...

Yaş günü kutlamaları için pastanın üzerine yazarsanız kutlamaya bambaşka bir hava katacaktır.

Aequam memento rebus in arduis servare mentem

Umutsuzluk anında dahi, soğukkanlılığını yitirme (elbet bir çıkış yolu vardır).

Teknik adamların, soyunma odasında oyuncularına söylediği gibi: "Lig, henüz bitmedi. Önümüzdeki maçlara bakacağız." Tabii ki tribünler yıkılsa da siz, yolunuzdan şaşmayın...

Amicus Plato, sed magis amica veritas

Plato, dostumuzdur; ancak gerçekler, daha büyük dostumuzdur.

Arapların kullandığı alfabede p harfinin yokluğundan ötürü (Osmanlı Arapçasında vardır), kadim düşünür Platon'u Eflatun olarak tanırız ya da bu iki adı, iki ayrı kişinindir sanırız! Neyse, görünen o ki zaman zaman, dostluk terazisinde kefedeki gerçek, daha ağır basıyor.

Beatus ille, qui procul negotiis

Ticaretten uzak duran, mutludur.

"Dostlar, alışverişte görsün!" deriz ya, işin içine para girdiği zaman, bir taraf mutsuz olur sonuçta. Ne mutlu, paradan puldan uzak, tasasız yaşayabilene...

Cave canem

Dikkat, köpek var!

Bahçeli evinizde köpek besliyorsanız girişe bu sözü yazın, bilge kişi havası size pek yakışacaktır. Latince bilenler okur ve bahçeden uzak durur. Bilmeyenler bahçeye girer ve ısırılır, çıkışta da bu kitabımızı alır!

Contra sextum

Altıncı Emir'e karşı.

Musa'nın kavmine bildirdiği, Tanrı'nın On Emir'inden altıncısı: "Öldürmeyeceksin." Yeri midir, değil midir, bir fıkra iliştirelim şuracığa. Musa, dağdan indiğinde kavmine seslenmiş: "Size, bir iyi, bir de kötü haberim var." "Nedir onlar?" "İyisi şu; Tanrı'yı, düzinelercesi arasından sadece On Emir'in sizlere tebliğ edilmesine razı edebildim. Kötüsü de şu; maalesef Tanrı, zinayı yasakladı."

De mortuis nil nisi bene

İyiliklerle anmanın dışında, susun ölüler hakkında.

İnsan bu, mezar başında başkadır; noter, vasiyeti açıklarken bambaşka!

Duo quum faciunt idem, non est idem

İki kişi aynı işi yapsa çıkardıkları iş farklı olur.

Deriz ya; "İki aslan bir posta sığmaz." Aynı işi yapan kişiler arasındaki bilgi birikimi farkı, gizli rekabet ile farklı sonuçlar doğurur. "El, elden üstündür"ün Latin akrabası da diyebiliriz.

Est tanti, ut gratum invenias, experiri et ingratos

Şükran duyacak bir kişiyi arayan, bir de nankörlerin arasına baksın.

Seneca, "Kadir bilmezlik ile şükran duymamak üzerine kurulmuş bu nankör dünya." derken doğru söylemiş. Yüzyıllar sonra, La Rochefoucauld doğrulamış onu: "Nankörlük, sevginin mezarıdır."

Gallinae filius albae

Ak tavuğun oğlu.

Bir zamanlar, beyaz tavukların yumurtalarının daha iyi olduğuna inanılırmış. Bilge Juvenal, alaycı diliyle, bu inanışı üç sözcükle özetlemiş. Sözleri, tavukçuluğa yönelik değil elbet, şanslı insanları işaret ediyor sadece...

Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus

Gençliğimiz sürdükçe şen olalım.

Kadim üniversitelerin öğrencilerinin sevilen şarkısına, bir mısra da Türk musikisinden: "Geçti sevdalarla ömrüm, ihtiyar oldum bugün." (Şükrü Tunar'ın hüseynî makamı eseri, güftekârı ise bir mutasavvıftır. Özellikle Müzeyyen Senar'dan dinlemek gerek)

Heredis fletus sub persona risus est

Mirasçının gözyaşı dökmesi, maskeli bir tebessümdür.

Ölen, ardında yalnızca borç bırakmışsa o zaman görelim biz o gülümsemeyi!

Inesse quin etiam sanctum aliqud et providum putant

Onlar ki kendilerinde kutsallık ve öngörü yetisi olduğuna inanırlardı.

Bir zamanlar Latin dilinin öğrencileri, ezbere bilirdi bu cümleyi. Tarihçi Gaius Cornelius Tacitus (Tacitus), *Germania* adlı yapıtında, kibirli Cermen kavmini yermek için yazmıştır bu cümleyi. Bize soracak olursanız, bu kibirli hava, günümüzün Alman kadınlarında hâlâ varlığını koruyor (bkz. Bayan Merkel).

In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas

Gerektiğinde birlik ve beraberlik, kuşkulu durumlarda özgürlük, ancak her zaman ve her şeyden önce sevgi.

Yaygın bilinenin aksine, böyle özlü sözleri ile ünlenmiş Aziz Augustinus'un değil, Hırvat papaz Markantun de Dominis'in vaazlarında öğütlediği, ehem ile mühimi ayırt etme kılavuzu.

In statu nascendi

Oluşum sürecinde.

Kimyagerlerin uğraşları boyunca, sabırsız işverenlerine vermeye alıştıkları yanıt. İlk görüşte âşık oluveren şıpsevdilere ne kadar da yakışır hani!

Intimus

Sırdaş.

Canım, var mı böyle bir insan? Hele Twitter, Instagram, Snapchat, Messenger çağında? Ne demiş İngiliz: "Bir sırrı en iyi üç kişi saklar; ikisinin ölü olması koşuluyla!"

Lupus in fabula

Masaldaki kurt.

İnsan; ne zaman birisini çekiştirecek, arkasından laf yetiştirecek olsa sözü edilen kişi ansızın çıkar gelir ya! Hay aksi! Masaldaki kötü kurdun pat diye ortaya çıkması gibi... Lafını yedirir insana.

İçimize bir kurt düştü. Bu söz, "İnsan, insanın kurdudur." sözünü de akıla getirmiyor değil hani!

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet

Komşu duvarının ardında yangın çıkmış, sen kendi derdindesin.

Romalı ozan Horaz'ın bir yergisinde geçer bu cümle. Zarar bana gelmesin de kime giderse gitsin tavrının umursamazlığını da özetler bir bakıma. Buna yakın, hoş bir deyişimiz var bizim: "Köy yanarken deli saçını tararmış."

Nemo est, cui non satius sit cum quolibet esse quam secum

Yalnız yaşamak, başkasıyla birlikte yaşamaktan
daha iyi gelmez hiç kimseye.

Doğru mu desek? Hiç de öyle değil. Çeken bilir mi desek yoksa Latincedir, vardır bir bildikleri deyip kabul mü etsek? Haksız da değil hani... Bazen insan, kendisine bile zor katlanıyor...

Nec me ulla res delectabit, licet sit eximia et salutaris, quam mihi uni sciturus sum

Başka hiçbir şey, ne denli değerli ve iyileştirici bile olsa, bana, bir şeyi salt kendim için biliyor olmanın verdiği hazzı veremez.

Öff! Şu bencilliğe bakınız! Üstelik, bilge-hatip Seneca'nın sözü bu! Çerçeveletip ukalalığı tavan yapmış kişilerin başucuna asmalı...

Non statim pusillum est, si quid maximo minus est

En büyük olandan biraz daha küçük olması,
değersiz olduğu anlamına gelmez.

Doğru bir söz, değil mi?

Nulla fere causa est, in qua non femina litem moverit

Hiçbir kavga yoktur ki içinde kadın parmağı olmasın!

Bir sözün içinde *femina* (kadın) sözcüğü geçiyorsa yaradana iki kere sığınıp okumalı bu sözü! Juvenal'in bu sözüne itibar ederek kadınlarla polemiğe girilmemeli.

Parta tueri

Mirasın değeri bilmek.

Doğru ancak önce, mirasçı olmak gerek!

Pater familias

Aile babası.

Kadim Roma'da ailenin gerçek reisi babaymış. Ne zaman, İtalyanlar dünyanın dört bucağına göç etmişler, geride kalan en yaşlı erkek, ailenin reisi "*padre*" olarak anılagelmiş.

Mafya reisleri de böyle anılmış, her kim *padre*'nin sözüne uymazsa *Godfather*'daki[3] gibi yatağında kesik bir at kafası ile burun buruna uyanmıştır. Son uyanış!

Pater semper incertus est

Baba, daima meçhuldür.

Mezar başında, ölünün babasının değil annesinin adının anılması da bundan ötürü olsa gerek; çünkü bir insanın annesi, daima bellidir: *Mater semper certa.*

Posteri

Ardıl.

İşte, halefiniz!

---

[3] 1972 yılında adıyla aynı adı taşıyan romandan uyarlanan Türkiye'de "Baba" adıyla yayınlanmış ünlü film.

Qui asinum non potest, stratum caedit

Eşeğini dövmeyen, semerini döver.

Semerini döven, aslında eşeğini dövüyor demektir. "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla." ile aynı kapıya çıkar. Atalarımız, Latince konuşan uluslara atasözleri dağarcığımızdan hediyeler vermiş besbelli!

Quieta non movere

Dokunma, dinlenene!

Platon'a dayandırılsa da bu söz, Alman devlet adamı ve asker Bismarck'ın seçim sloganıydı. Almanya'yı çevreleyen uluslara karşı "Dokunmayın aslanıma!" gibisinden bir uyarı, dahası tehditti. Diplomatik ilişkiler-de hâlâ işe yarar gibi görünüyor, kara kaplı defterimize not alalım.

Tertium non datur

Bir üçüncüsü yok.

Matematik biliminde, *Üçüncü Olanağın Dışlanması Yasası*'ndan söz edilir. Sezgici bir matematikçi, bir matematiksel önermeyi klasik bir matematikçinin aldığı anlamda kabul etmez. Sezgici matematikçiye A ya da B demek, ya A ya da B önermesinin kanıtlanabileceğini savunmaktır. Özel olarak *Üçüncü Olanağın Dışlanması Yasası*'na göre, A ya da A değil, geçersizdir; çünkü her zaman için A ya da A değil önermesini kanıtlamanın mümkün olduğunu varsaymak mümkün değildir.

Sevgili okur, Latincenin ne zaman, nasıl ve nerede karşımıza çıkacağı hiç belli olmuyor değil mi?

Tertius gaudens

Keyif alan üçüncü (kişi).

İki kişi kapışadursun seyreden (üçüncü kişi) bundan keyif alır, gaz verir, atar tutar...

III. Bölüm

Citius, altius, fortius!
Daha hızlı, daha yükseğe, daha güçlü!

Yaşasın spor! Kimin ağzı daha iyi laf yapıyorsa —boş konuşmaktan söz etmiyoruz— taşı gediğine, lafı da yerli yerine koyuyorsa hanesine puan yazdırır. Son yılların Olimpiyat doping skandallarına bakılırsa söze, bir de *purius* (daha temiz) eklemeyi pekâlâ düşünebiliriz.

Citius, altius, fortius!
Daha hızlı, daha yükseğe, daha güçlü!

Ad interim

Arada. Devre arasında.

Gönderilen teknik adam ile gelmesi için para, ev, araba, prim pazarlığı sürdürülen teknik adam arasında, "Tut şu topu, 11 dağılmasın!" denilen şahıs. Bugün vardır, yarın yoktur. Akla durgunluk veren harika işler çıkartsa dahi yeni hoca gelince rafa konan arkadaş.

Durun bir dakika! Bu, işyerlerindeki duruma da pek benziyor! Ha hoca, ha CEO!?

Ad meliorem

Daha iyi günlere...

Önümüzdeki maçlara bakacağız...

Alea iacta est

Zar atıldı.

Sezar, ordularına Rubicon nehrini geçmeleri emrini verdikten sonra, "Zar atıldı." demiş; yapılabilecek her şeyin yapıldığını, geri dönülemeyecek kararların alındığını ve bundan böyle sonuçlarla yüzleşmek gerektiğini işaret etmiştir. Romalı askerler da pek iyi bilir, zarlar bir kere atıldı mı ya kazanırsın ya da kaybedersin...

Atasözümüz de, "Ok yaydan çıktı." der...

Arbiter elegantiarum

Zevkler konusunda hakem.

Roma İmparatoru Neron'un zevkler, zarafet ve tatlar konularındaki danışmanı Petronius, yetkin bir kişiymiş. Buna karşın günümüzde herkes, uzmanı olmadığı konuda ahkâm kesiyor. Google, ömürleri 15 dakikalık danışmanlar türetiyor.

Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur

Ahenk varsa küçükler gelişir. Ahengin olmadığı yerde büyükler de yerle yeksan olur.

Liglerdeki duruma bakınız, ne görüyorsunuz?

Ex propriis

Kendi gücüyle zafere ulaşmak.

Bazen de bahis mafyasının işe el koymasıyla kazanılır maç!

Exercitatio artem parat

Alıştırma, sanatı yaratır.

"İşinin işçisi olmadan, ustası olunmaz." derdi bir ustamız...

Festina lente

Yavaşça acele et.

Tırıs gidilecek yer var, dörtnala gidilecek yer var! İmparator Augustus bu deyişe uygun —bazı tarihçilere göre de tam tersi davranarak— yükselmiş, şu sözcükleri de mırıldandığı vakidir: *Sat celeriter fiere, quidquid fiat satis bene!* Yeterince iyi olmuş bir şey, aynı zamanda hızlı gelişmiş demektir.

Platon da şöyle demiş: "Aklın gerektirdiğinden daha hızlı gidenler, girdikleri yarışın sonunu getiremezler."

Fortes fortuna adiuvat

Şans, cesurdan yanadır.

Cesaret ile delilik arasında incecik bir çizgi vardır. Göz açıp kapayıncaya kadar çizgiyi aşıverir kişi. Şans; mavi kanatlı bir kuştur, kaçıverir. Berbat bir örnek için bkz. Adolf Hitler.

Furor principum

Megalomani.

Meşaleler, davullar, sirenler ile gelen seyircinin kapıldığı tribün rüzgârı. Televizyondaki yetenek avcısı veya giydiğini yakıştırma programlarındaki katılımcılar da birer *megalomani tsunamisi*!

Hic Rhodus, hic salta!

İşte Rodos, atlasana!

Ezop'un *Anir kombastis* adlı masalından türemiş, çağdaş Yunancaya "*İdou i rodos, idou kai to pidima*" olarak geçmiş cümledir. Siyaset literatürüne yerleşmiş bu deyime iki yapıtta rastlarız.

Ezop masallarında bu deyişin ardındakiler şöyle anlatılır: Atinalı bir atlet, Rodos'a yarışlara gider ve geri döndüğünde yarışmada yaptığı atlayışını övmekle bitiremez. Arkadaşları, atletin yeteneklerinin sınırlı olduğunu, övündüğü atlayışı gerçekleştirmesinin olanaksız olduğunu pekâlâ bildiklerinden, atleti, gerçeği söylemeye davet ederler. Atlet, pek hazırcevaptır: "Rodos'taki seyircilere sorun!" Bu yanıt üzerine arkadaşlardan birisi, hemen ayaklarının dibine, toprağa Rodos sözcüğünü yazar ve "Rodos oradaysa atlayış da burada!" diyerek atleti iddiasını kanıtlamaya zorlar. Atlet, zorda kaldığını anlar, karşılık vermez, dahası Atina'yı terk eder.

Igni et ferro

Ateş ve demir ile.

Meşaleler ve kesici aletlerle maça giden fanatikler işte! Haydi diyelim, bu sözün doğduğu çağda gladyatörler ve kan dökülen oyunlar vardı, ya bugün? Ne oluyoruz arkadaşım?

Lege artis

Sanatın kuralları uyarınca.

Sebastian Vettel'in direksiyon hakimiyeti, Muhammed Ali'nin çevikliği ve stili, Messi'nin ağları dalgalandıran vuruşları... İşte size, spor sanatının kurallarına uyarak da zafere ulaşılabileceğinin kanıtları... *Igni et ferro*'ya gerek var mı?

Leniter malo perstringi

Ağır bir darbeyi kolay atlatmak.

Spor dünyasında son anda paçayı kurtarmak, puan almak mümkün. Günlük hayatta ise kaderin bize binbir oyunu var, hangisiyle başa çıkacaksın?

Locus minoris resistentiae

En az dirençli nokta.

Hemen Aşil'in topuğu geliyor hatırınıza, değil mi? Doğru! Diz bağları, tendonlar, kolay hasarlanan diğer zayıf noktalarımız...

Male parta male dilabuntur

Kazanıldığı gibi yitirildi.

"Yelle gelen, selle gider." deyişimizi hatıra getiriyor. Birinci Lig'den Üçüncü Lig'e düşen nice takımın aziz hatıralarına...

Miles gloriosus

Şanlı şöhretli savaşçı.

Günümüzün spor sayfalarındaki "Yılın Sporcusu".

Non potest athleta magnos spritus ad certamen adferre, qui numquam suggilatus est

Bedeninde mücadelelerin mosmor yarasını beresini taşımayan bir atlet, sahalara heyecan ve coşku getiremez.

Romalılar, arenada kan dökülmesine susadıklarında, tribünde bu pankartı açmış olmalılar... Şiddeti sahalardan sürelim, aziz Romalılar!

Panem et circenses

Ekmek ve oyunlar...

Romalı yöneticiler, ayaktakımını türlü çeşitli şölenler ve karşılaşmalar ile eğlendiriyorlardı. Gündemi değiştirmek ve algı yönetimi çabası diyebiliriz buna. Bitkin gladyatörlerin vahşi hayvanlarca parçalanması da ayaktakımının eğlencesiydi. Peki, ne değişti günümüzde? Bugünün "gladyatör"leri prim ve transfer ücreti alıyorlar, o kadar! Ha Roma arenaları, ha Dünya Kupası, Avrupa Şampiyonlar Ligi ve diğerleri... Floyd Mayweather, Lionel Messi, Nico Rosberg, Lewis Hamilton...

Post cenam stabis, aut mille passus meabis

Yemeğin ardından ya uzan dinlen ya da bin adım at.

Atalarımız, adım sayısını düşürmüş: Yemekten sonra, ya sırtüstü yat ya da kırk adım at.

Quid tibi vitandum praecipue existimem, quaeris? Turbam

Bana soruyorsan nelerden sakınman gerektiğini... Yanıtım belli, kalabalıklardan!

Düşünür ve devlet adamı Seneca, Lucilius'a bu öğüdü verirken ne mitingler vardı, ne stadyumları dolduran fanatikler, ne de aktivistler. Ancak belli ki Seneca, geleceği görebilen bir akil adammış!

Sui generis

Nevi şahsına münhasır.

Roma Hukukunda kendi hukukuna tabi olan, başka bir deyişle, özgür olan anlamındadır. Bu kavramda özgür olmaktan anlaşılması gereken, köle olmamak değildir; bağlı olduğu hukuk kuralları gereğince hareket serbestisinin kısıtlanmasıdır.

Uluslararası ilişkiler okumuşların kullanmayı pek sevdikleri Latince terimlerden birisidir. "Biz, bize benzeriz" paradigmasının bir diğer söyleniş biçimi olarak da hatırınızda tutabilirsiniz!

Una salus victis nullum sperare salutem

Yenik düşen için tek kurtuluş, kurtarılmaktan umudu kesmesidir.

ABBA, ne güzel söylemiş: *The winner takes it all...*[4] Kazanan, her şeyi alır!

Unus pro multis

Çoğunluk için birisi.

Anlaşılan, birisinin feda edilmesi gerekiyor... Demek ki tanrılar yine kurban istiyor! Fanatik taraftarlar tesislerin kapısına dayandı diye nice baş tacı oyunculara, teknik adamlara güle güle deniliyor, değil mi!

[4] İsveçli pop müzik grubu ABBA'nın 1980 yılında yayımladığı şarkısı.

Veni, vidi, vici

Geldim, gördüm, yendim.

Sezar'ın, dostu Amintius'a yazdığı mektubunda II. Pharnaces'i bozguna uğratmasını özetlediği üç ünlü sözcük.

IV. Bölüm

De gustibus non est disputandum!
Zevkler tartışılmaz!

Zevkler ve zamanın ruhu değiştikçe kişi, bugün beğendiğine yarın burun kıvırır. Bazılarımız da tutucudur, aynı tarzı sürdürür mevsimler ve yıllar boyunca. Varsın, olsun! Siz, tartışmaktan sakının!

De gustibus non est disputandum!
Zevkler tartışılmaz!

Ab igne ignem

Ateşten gelir ateş.

Atalarımız, bu sözü de kendilerine uyarlamış, "Ne ekersen, onu biçersin." deyip vermişler dersi.

Günlük hayatta sigara tiryakileri de geliyor hatıra: "Ateş alabilir miyim?" Verilen sigara ateşi, yeni bir ateşi doğurur.

Sınır çatışmaları da böyle başlar: Bir taraf ateş açar, karşı taraf gecikmeden ateşe ateşle karşılık verir.

Abi in malam crucem

Tek çatallı çarmıha çaksınlar seni.

Tek çatallı çarmıh dedikleri, darağacının ta kendisi! Bu Latince söz, bir beddua aslında... "Şeytan alsın götürsün seni." ile aynı kapıya, daha doğrusu darağacına çıkıyor.

Absit

Uzak dur!

Yine sarımsak yemişsin, besbelli!

A capite ad calcem

Tepeden tırnağa.

Baştan aşağıya donanmış, marka tikileri için kullanabilirsiniz bu sözcükleri.

Ad se atque suos mores redire

Eski köyün âdetlerini sürdürmek.

Gelenekler, alışkanlıklar ve âdetler, insanın içine bir kere işledi mi zordur değiştirmek...

Aetas volat

Zaman kanatlanır, uçar kaçar.

"Daha dün gibi hatırlıyorum, o kadar olmuş mu sahiden, yıllar ne kadar çabuk geçiyor." diyorsanız, sorumlusu ne kuantum teorisi ne de Einstein! Zamanın ta kendisi!

Ars longa vita brevis

Sanat uzun, yaşam kısadır.

Tamamı şöyle olan bir Hipokrat aforizmasıdır: *Ars longa, vita brevis, occasio praeceps, experimentum periculosum, iudicium difficile.* Sanat uzun, yaşam kısa, fırsatlar geçici, deneyimler yanıltıcı, karar vermek zor.

Güzel insan, şenlikli ozan Can Yücel'in *Alavara*'sındaki şiirin adıdır aynı zamanda:

Gün kavuştu
kocaman bir karabaş uzandı bahçeye
burnu ıslak, gözleri cevahir, derken
göz gözü görmez çadırında yağmurun
gözbebeklerinin yedigöllerini seyrediyorum
aşkın kaanununu yazıyorum yeniden
ohannes brahms çalıyor eski plakta
sanat uzundur hayat kısa

(Can Yücel, bilerek "kaanununu" ve Johannes değil, Ohannes yazmış, düzeltmenimiz konuyu gözden kaçırmadı, bilesiniz!)

Artes liberales

Özgür sanatlar.

Ortaçağ felsefesinde skolastik okullarda öğretilen bölümlerden oluşan yedi özgür sanat, ikiye ayrılıyor: Birincisi, *trivium* denilen üçlü grup; gramer, diyalektik ve retorik. İkincisi ise *quadrivium* denilen dörtlü gruptur; aritmetik, geometri, müzik ve gökbilim. *Latte macchiato*'nun ise özgür sanat ile uzaktan yakından ilgisi yoktur! Lütfen yerlere *tweet* atmayınız!

Barba non facit philosophum, neque vile gerere pallium

Her sakalı olana bilge denmez, ucuz bir palto da insanı adam etmez.

Bilge Diogenes (Diyojen)'in akil adamlara yakışır yaşam tarzı geliyor hatıra... Atina sokaklarında elinde bir fener ile dolaşan Diyojen, ne aradığını soranlara, "Adam arıyorum." yanıtını verirmiş.

Diyojen, ayrıca, iyi laf sokan bir bilgedir. Günün birinde ancak tek kişinin geçebileceği kadar dar olan bir köprüden geçerken karşı yönden gelmekte olan bir asilzadeyle tam ortada karşılaşır. Kısa bir duraklamanın ardından asilzade, "Ben sefil insanlara yol vermem." der. Diyojen, "Ben veririm." deyip kenara çekilir, yol verir.

Bene vixit, qui bene latuit

Kendini iyi saklayan kişi, iyi yaşar.

Bu, ancak kadim Roma ve Yunan'da geçerli. Bugün bir Google'da arayın, bir de Facebook'a bakın, kişinin yedi geçmişi ekranda! Nereye saklanıyorsun?

Cantilenam eandem canis

Hep aynı şarkıyı söylüyorsun.

Mevlânâ'nın öğüt veren, güzelim dizelerini okuyalım:

Dünle beraber
Gitti cancağızım
Ne kadar söz varsa
Düne ait
Şimdi yeni şeyler
Söylemek lazım.

Cantores aman humores

Şarkıcının boğazı kurumamalı.

Tam çevirisi: şarkıcılar ıslaktan hoşlanır. Ne kadar kuru ve ruhsuz bir çeviri! Doldur bir yolluk, viski!

Cucullus non facit monachum

Papazı papaz yapan, kukuletalı cübbesi değildir.

"Zarf değil, mazruf önemli." deriz ya... Marka tikilerine bir salvo daha! Bir soluklanın, dahası geliyor, hemen aşağıdaki satırlarda...

Cultus magnificus addit hominibus auctoritatem

Etkileyici ve onurlu bir yaşam biçimi, saygı duyurur kişiye.

İnsanlar, rol modellerinden esinlenir, öykünür seçkin kişilere. Liderlerin erdemleri, olaylara yaklaşımları, bilgece ve soğukkanlı tavırları, hem saygı duymamızı hem de aklımızı başımıza almamızı sağlar. Sorun şu ki nerede bugün böylesi erdemli kişiler?

Decies repetita placebit

On kere de tekrarlansa zevk verir yine de.

Ozan Horaz, kendimizi bakmaktan alıkoyamadığımız, her bakışta yeni bir ayrıntıyı, inceliği, ustalığı keşfettiğimiz sanat yapıtlarını konu ediyor bu özlü deyişine. Bazı tablolar da öyledir; şarkılar da heykeller de...

Ex oriente lux

Işık, doğudan yükselir.

Batılı atalar, hemen her iyi, yeni ve güzel ne varsa Doğu'dan geldiğini söyler dururmuş. İpekliler, baharatlar, akıllara durgunluk veren hayvanlar, anlat anlat bitiremeyen seyyahlar... Hepsi, güneşin Batı'dan önce doğduğu, aydınlattığı topraklardan gelirmiş bir zamanlar.

Furor poeticus

Ozan kişinin kendinden geçmesi.

Yaratıcılığın sırrı. Ne bir ilaç ile ulaşılır bu sırra ne de kadehleri boşaltarak... Belki tutkulu bir sevdanın aralık kalmış gönül kapısından geçilerek ulaşılabilir...

Fulmen in clausula

Sondaki şimşek.

Roma retoriğinde, *clausula*, kendine özgü, farklı sözcük dizini ve ritmiyle yapıtın sonunu vurgulayan, onu zirveye taşıyan, unutulmaz kılandır. *Clausula*, Latincede *kapalı* anlamına gelir.

Genius loci

Yerin, mekânın ruhu.

Kadim Roma kültürü, her yerin, kendi koruyucu ruhu olduğuna inanır. Bu ruh; aynı zamanda, o ortam kadar, o ortamda yaşayanların da karakterlerini etkiler, zaman içinde usulca biçimlendirir. Christian Norberg-Schulz'un kitabı *Genius Loci: Mimarlığın Görüngübilimi*, bu kavramı ustaca irdeleyen bir yapıttır.

Genus irritabile vatum

Ozanlar, alıngan ve aksi bir cinstir.

Horaz, ozanların bu "taharrüşe müsait" (Haydi, biraz Google'da arayalım!) hâl ve tavrına işaret eder, ozanın suyuna gitmek lazım diye uyarır bizleri...

N. F. Kısakürek de aynı kanaatte olmalı ki: "...asla hissîliğe, ılık ve yumuşak duygulara müsait değiliz." der.

Hic porci cocti ambulant

Kızartılmış domuzlar koşuşturuyor sağda solda.

Petronius'un Roma'yı hicvettiği yapıtı *Satyricon*'da yer almaktadır bu benzetme. İmparator kim, yalakalar kimler, sinsiler, hainler, iktidar hırsıyla, şehvetle yanıp tutuşan, kızaranlar kimler, esere zaman ayırıp okumak lâzım! Bulabilirseniz, Fellini'nin 1969 yapımı, aynı adlı filmi de izlemenize değer...

Homo novus

Yeni insan.

Roma'da yaratılmaya çalışılan uygar insana verilen ad.

Homo sum, humani nihil a me alienum puto

Ben, bir insanım ve insana ait hiçbir şey yabancı değildir bana.

Romalı genç dramaturg Publius Terentius'un (MÖ 195-170) ünlü sözü.

Karl Marx'ın da pek beğendiği bir özlü sözdür bu. Marx'ın kızları Carolina ve Laura, Marcel Proust'un ünlü anket formundan yola çıkarak bir dizi soru içinde "En beğendiğin söz?" sorusunu yöneltmişler Marx'a. Aldıkları yanıt, bu olmuş.

Babam Cemil Meriç adlı kitabında, Ümit Meriç, hemen ilk sayfalarda bu cümleye yer verir ve ekler: "Cemil Meriç'in düşünce ufkunun genişliğini başka hiçbir cümle bu kadar güzel anlatamaz."

Horas non numero nisi serenas

Güneşli olmayan saatleri saatten saymıyorum.

Venedik, San Marco Meydanı'ndaki güneş saatinin altında yazan cümledir. Mecazen, "Ben, sadece hoş geçen zamanı gösteririm." anlamını taşır.

In dulci iubilo

Büyük sevinçle.

Hrıstiyan dünyasının en sevilen noel şarkılarından birisidir. Dominikan keşiş Seuse tarafından 1328 yılında notalara dökülmüş, keşiş Seuse bu parçayı rüyasına giren meleklerden öğrendiğini söylemiştir.

Intus omnia dissimila sint, frons populo nostra conveniat

İçimiz bambaşka olmayı dilese de dışımız ayak uydurur dış dünyaya.

Oyun ve roman yazarı Ödön von Horváth'ın *Güzel Manzara* adlı yapıtında benzer bir cümle yer alır: "Aslında ben, bambaşkayım ama nedense pek seyrek öyleyim."

In vino veritas

Şarapta gerçek vardır.

M.S. 24-79 yılları arasında yaşamış yazar Plinius'un, *Naturalis Historia*'daki, "Sarhoş olan doğruyu söyler, aklının başında kalmasını isteyen su içsin." gibi bir anlamı kastederek söylediği sözüdür. Tam cümlenin çevirisi ise şöyledir: Şarapta gerçek, suda sağlık vardır. Rotamızı Rusya'ya çevirecek olursak şöyle diyebiliriz: Çirkin kadın yoktur, az votka vardır.

Ek bilgi: Antik Pers uygarlığında, ayıkken yapılan bir tartışma sonuca ulaştığında, sonucun sağlamasını yapmak için aynı tartışma bir de içkiliyken yapılırmış.

Licentia poetica

Ozanlara (özgü) serbesti.

Ozanlar, dili pek kıvrak kullanır; aklımıza gelmedik sözcükler, duygular ardı ardına sıralanır, mısralara yerleşir. Suskunluk ya da coşkuyla, sevinç ya da hüzünle okuruz. Bir hayranlık uyanır içimizde, kimse çıkıp da sözcüklerin yerini değiştirmeye bile yeltenmez.

Licentia poetica'yı, şiirsel lisans (sahibi) ozana yetki olarak da çevirmek mümkün ama siz... Hissetiniz ne anlamlar taşıdığını.

Meum est propositum in taberna mori

Benim alnıma yazılmış bir kere, meyhanede öleceğim.

Bu ne menem bir alın yazısı öyle!

Bu "alın yazısı"na, Orff'un *Carmina Burana*'sında[5] da yer verilmiştir.

Multi te laudant: ecquid habes, cur placeas tibi, si is es, quem intellegant multi?

Çoğunluk övüyor seni: çoğunluğun anladığı bir kişi olmandan ötürü, gerçekten mutlu musun?

Kitleleri kucaklayan ve karşılığını bulan bir kişi olmanın ne sakıncası olabilir ki? (Yanıt veriyoruz; bkz. Adolf Hitler.)

---

[5] Alman müzisyen Carl Orff'un, Burana el yazıtları olarak bilinen Carmina Burana'daki 24 şiiri bestelediği eser.

Multorum opera res turbantur

Ne kadar çok karışan olursa, işler o kadar çok bozulur.

Dilimizde, güzel bir dengi var bu deyişin: fazla aşçı, lapayı bozar!

Ne quid nimis!

Abartıya kaçma, ölçüyü kaçırma!

Ertesi sabah taş gibi bir kafayla yataktan kalkınca dün akşam ölçüyü kaçırdığımız hayıflanması var ya... Ders olmaz ki!

Non sum uni angulo natus, patria mea totus hic mundus est

Bir açıya sığışmak için dünyaya gelmedim ben,
benim yurdum bütün dünyadır.

Globalleşme, Romalılardan günümüze devşirdiğimiz bir kavram galiba!

Nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit

Büyük bir ruhun, vardır bir yerlerinde bir parça delilik...

Seneca, bu deyişiyle Platon ve Aristoteles'e gönderme yapıyor: her ikisi de bilge kişilerin melankolik olmalarından dem vururlardı.

Oculi avidiores sunt quam venter

Göz, işkembeden daha büyüktür.

Anneler iyi bilir, yavru kuşun ağzı büyük olur! Biz büyükler de adam gibi yemek yeriz, eve dönerken sağdaki soldaki sokak lezzetlerine takılır aklımız, bir ekmek arası yaptırıveririz!

O tempora o mores

Ah zamanlar, ah örf ve âdetler.

Ciçero'nun; zamanın, her türlü geleneği, ahlak kuralını nasıl yok edeceğine ya da tanınmaz hâle getireceğine, geleneklerin ve ahlak kurallarının yerine nasıl fütursuzca yenilerini koyacağına ilişkin, biraz kırgınlıkla söylenmiş, biraz sitemkâr cümlesi.

Poeta laureatus

Taçlandırılmış ozan. Şair-i azam.

Bir zamanlar, beğenilen ozanlar, defne yapraklarından yapılan taçlar ile onurlandırılırmış. Heyhat! Günümüzde çok satanlar listesinde yer almıyorsan, vay hâline!

Gelenek, ABD ve İngiltere'de sürüp gidiyor neyse ki... İngiltere'de, *Poet Laureate* saray ve ulusal olaylar için şiir yazmakla görevlendirilen ozandır... Bu göreve ilk seçilen ozan Ben Jonson'dır (1616). *Poet Laureate*'e aday kişileri başbakan belirler, ülkenin en üst düzey yöneticisi de adaylar arasından seçimini yapar. İngiltere'de Kraliçe seçer, ABD'de Trump...

Post scriptum

Yazı sonrası.

Metin sonunda yazılan, not anlamına gelen Latince kavram.

Günümüzde kullanılan biçimi olan *postscript*'in kısaltması, *PS*'dir. Dahası var; *PPS* (post postscript), *PPPS* (post post postscript) gibi bitmez tükenmez, kıt aklın kırıntılarına da rastlıyoruz.

Rara avis

Nadir bir kuş.

Dilimizde; bulunmaz Hint kumaşı.

Sectio aurea

Altın kesit.

2000 yılı aşkındır, plastik sanatlarda geçerliliğini koruyan bir ölçü oranıdır altın kesit. Bir doğru parçası, eşit olmayan öyle iki parçaya bölünmelidir ki küçük parçanın büyük parçaya oranı, büyük parçanın tüm doğru parçasına eşit olsun.

Google'da arayınca ekranınıza gelecek olan şekil, size daha iyi bir fikir verecektir. (Harika bir oran karşısında, kelimelerimizin yetersiz kaldığının farkındayız, sevgili okur...)

Sic itur ad astra

Bu kapıdan yıldızlara çıkılır.

Nevzat Çelik'in *Yağmur Yağmasaydı* adlı kitabında, Nikaragua'da, hukuk fakültesinin kapısında bu sözlerin yazılı olduğuna dair birkaç satır yer alıyor. Sözü ilk mırıldanan, ozan Virjil'dir.

Sub divo

Gökkubbenin altında.

Günümüzde *sub divo* yerine *outdoor* sözcüğü ile "kifaf-ı nefs" edilmektedir.

Totus mundus agit histrionem

Bütün dünya bir sahnedir.

Tanıdık geldi, değil mi? Shakespeare'in Londra'da 1559'da kurduğu Globe Tiyatrosu'nun sloganı bu cümledir. *Nasıl Hoşunuza Giderse* adlı oyunun, 3. Bölüm, 7. Tiradıdır:

Bütün dünya bir sahnedir...
ve bütün erkekler ve kadınlar
yalnızca birer oyuncu...
Girerler ve çıkarlar...

Tunica proprior pallio

Gömleğim, tenime harmaniyeden daha yakın duruyor.

Romalı ozan Plautus, din adamlarının harmaniyesine bürünmektense bir dünya vatandaşının sade gömleğini seçerek bize bir mesaj veriyor. Bir kez daha okuyunuz!

V. Bölüm

Non scholae sed vitae discimus!
Okul için değil, yaşam için öğrenmeliyiz!

Seneca, bu sözün tam tersini söylemiş! Nedense ve nasılsa, aklı evvel birisi çıkıp sözcüklerin yerini değiştirince, öğretmenlerin işine gelir bir cümleye dönüşmüş.

Non scholae sed vitae discimus!
Okul için değil, yaşam için öğrenmeliyiz!

Non scholae sed vitae discimus

Okul için değil, yaşam için öğrenmeliyiz!

Bölüm girişinde, Seneca'nın bu sözünü, aslında tam tersi yönde dile getirdiğine değinmiştik. Bilge kişinin sözünün doğrusu şudur: *Non vitae, sed scholae, discimus.* Yaşam için değil, okul için öğreniriz. Cümlenin tümü ise şöyledir: Hemen her şeyde aşırıya kaçmaktan ötürü sıkıntıya düşeriz, edebiyatta da aşırılık, sıkıntı verir, (öyle ki) aldığımız dersler, yaşam için değil, okul içindir.

Ab imo pectore

Kalbimin derinliklerinden.

Sezar'ın söylediğine inanılır.

Ad loca!

Yerlerinize!

Öğretmenlerin sınıfa girdiğinde gördüğü manzaraya verebileceği şık, Latince tepki.

Ad modum tenui filo suspensum esse

İpek ipliğine asılı olmak.

Biz, "pamuk ipliğine bağlı" deriz ya! Ders yılı sonunda, geçtik mi, kaldık mı, belirsiz durum için evdekilere böyle yanıt verebilirsiniz.

Ad rem!

Konuya gelelim!

Ad rem, Latincede *talep* anlamına gelen bir hukuk terimidir. Siz, "uzatma, lafı döndürme" yerine söyleyebilirsiniz.

Alma mater

Bakan, besleyen ya da büyüten (kişi).

Mezun olunan okul anlamında kullanıldığını sıkça görürüz, okul marşlarında da yer alan sözcük öbeğidir.

İlkin 1088 yılında, dünyanın en eski üniversitesi Bologna Üniversitesi mezunlarınca motto olarak kullanılmıştır. Antik çağda, ana tanrıçaya atfedilen isimdir, sonraları Meryem Ana'ya yönlendirilmiştir. Günümüzde Moonspell'in bir şarkısı olarak belleklere kazınmıştır.

Animus in patellis est

Ruhu, anahtarlarda.

"Aklı başka yerde" demektir. Ruh ve anahtar ilişkisi, anlayana!

Canis a non canendo

Köpek, şarkı söyleyemediği için köpektir.

Latincenin, sözün zıddı ya da ilintisiz bir anlama yönelerek etimolojiye eğlence katmasına bir örnektir bu sözcük öbeği. Bir diğer tuhaf cümleye Quintilian'ın dilinde rastlarız: "*...lucus a non lucendo, quia umbra opacus parum luceat.*" Gölgelerden ötürü pek az aydınlıktır orman.

İyi bir ödev olabilir öğrencilere: Ozan, bu cümle ile ne demek istedi?

Consilium abeundi

Terk etme izni.

İzin sözcüğü ile bu kavramı süslemek nafile! Bu iki sözcük, okuldan da ya bir gruptan, kuruluştan, kapı dışarı edilmek anlamına gelir. *Tekdirname,* sizin anlayacağınız.

Credo, quia absurdum

Absürd olduğu için inanıyorum.

Teolog Tertuillan'ın, Tanrı'nın, kendisini küçültecek denli acı çekişine izin vermesine karşılık, Tanrı'ya inancını hâlâ nasıl koruduğu sorusuna verdiği yanıttır.

Nietzsche'nin *Tan Kızıllığı* adlı yapıtında yer alan, Kant rasyonalizmi ile inancı reddederken örnek verdiği İncil'den alıntı budur.

Günümüz hergelelerine kapak olsun: *İnanıyorum, çünkü çelişkili. Seviyorum, çünkü çelişkili.*

Crimen laesae maiestatis

Majestelerine hakaret suçu.

Devlete ihanet suçu ile aynı sayılan, kadim İngiliz hukukunda Majesteleri Kral'a (veya Kraliçe'ye), kişiliğine ya da kutsanmış varlığına hakaret suçu.

Dies diem octet

Bir gün, diğer günün hocasıdır.

Bugün öğrendiklerin (varsa tabii) yarın işine yarar.

Discite, moniti!

Uyarmış olayım; öğrenin!

Ozan Virjil, *Aeneis* adlı yapıtında şöyle sesleniyor: *Discite justitiam moniti, et non temnere divos.* Benden uyarması; adaleti iyi öğrenin ve küçümsemeyin tanrıları.

Dixi

Söyledim.

Bir akrabası var bu sözcüğün: *Quod dixi dixi.* Ne söylediysem, (onu) söyledim.

Dixi, hepsi bu kadar anlamında da kullanılır. Latince söylevler, bu sözcük ile sonlandırılırdı.

Dum differtur, vita transcurrit

(Sen) ertelerken geçip gider hayat...

O kadar net ki söylenen... Kulağınıza küpe olsun!

Exempla docent

Örnekler, eğiticidir.

Bu kitabın yapmaya çabaladığı da bu, değil mi?

Exemplum statuere

Yıldırmak amaçlı cezalandırmak.

Okuldan ve hayattan söz ettiğimiz bu bölüme pek de yakışıyor bu iki sözcük: gözlerini korkutmak için öğrenciler disipline sevk edilir, birisini cezalandırırlar, bütün sınıf keser sesini.

Expressis verbis

Açıkça belirtmiş olmak.

Bir ölçü "zorlamak" içeriyor bu sözcükler. Açıkça belirtilmiş olan her ne ise onu kavrayacak kafaları zorlamak, anlatılmak istenen...

Finis coronat opus

Sonudur, eseri taçlandıran.

Ovid'in dilinden alıntılanıyor bu deyim...

Gallia est omnis divisa in partes tres...

Galya, üçe bölünmüş bir ülkedir.

Sezar'ın *De Bello Gallico*'sunun[6] giriş bölümündeki bu tanımı, Latince tutkunu öğrenciler ezbere bilirmiş. Toprakların ilk bölümü *Gallia Belgica*'dır (günümüz Belçikalıların ataları), ikinci bölüm İberya'ya yakın duran ulusun toprakları *Gallia Aquitania*'dır, üçüncü bölüm ise Celtica (Keltler) ulusunun topraklarıdır, Sezar'ın fethi sonrasında *Gallia Lugdunensis* olarak anılmıştır.

[6] Jül Sezar'ın Galya'da savaşlarda geçen dokuz yılını aktardığı eseri.

Graeca sunt, non leguntur

Yunanca bunlar, okunmazlar.

"Anladıysam Arap olayım!" deyip kafa yormayışımızın, Latincenin hüküm sürdüğü topraklarda yaşayan akrabası!

Sözün kaynağı, şu: Ortaçağın keşişleri, Latinceyi iyi bilirmiş de kadim metinlerdeki Yunancayı sökemezlermiş. Özgün metnin yazarı, iddiasını haklı çıkartmak için ya da bilgi dağarcığının zenginliğine işaret etme hevesi ile sözgelimi Sokrat'tan bir alıntı yapacak olsa, Yunan alfabesi harfleri ile yazarmış alıntıyı. Keşişlerin kıt Yunancası yetmeyince onlar da çıkmaz sokakta oyalanmaktansa bu notu düşüverirlermiş!

Iam scis patrem tuum mercedes perdidisse

Zamanı gelince anlayacaksın, baban senin eğitimin için parasını boşuna harcamış.

Devamı var: *Iam scies patrem tuum mercedes perdidisse, quamvis et rhetoricam scis.* Babanın eğitimine harcadıkları boşa gitmiş ama söz sanatının ustası olmuşsun. Üstü kapalı konuşmanın güzelliğine dikkat ediniz. "*Söz sanatının ustası olmuşsun.*" ile abartılı, cafcaflı konuşmaya, atıp tutmaya gönderme yapılıyor.

Iliacos intra muros peccatur et extra

Truva'nın (Ilium) içinde de dışında da günah işleniyor.

Dünyanın dört bir köşesinde de öyle, değil mi?

In cauda venenum

Zehri, kuyruğunda.

Onu tanıyoruz, akrep. Siz, kendinizi zehiri dilinde olanlardan sakının...

In magnis et voluisse sat est

Yürekli davranışta yeterlidir, istemiş olmak.

Propertius'un sözüdür; yapamasanız da gözünüzü dikin ve gerçekleşmesini ısrarla isteyin.

Birkaç yıl öncesine kadar, Rhonda Byrne'in *Secret* kitabına uyup bu yoldan giden, evrenden para, pul isteyenler oldu. Sonra ne oldu?

In teneris discere multum est

Gençlikte öğrenmek, çok şey kazandırır.

Yaş ilerledikçe, kafamızın kalınlaştığının edebi itirafı...

Istud, quod to summum putas, gradus est

Senin zirve sandığın şey, bir basamak sadece...

Gözünüzde büyütmeyin.

Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla

Öğrenmek, uzun ve zahmetli bir yoldur; örnekler kısaltır yolumuzu.

Bu öğüdü dinlemeyenler, deneme-yamulma yolunu da seçebilirler elbette...

Manum de tabula

Kara tahtadan çek elini!

Cicero, öğrencilerine kara tahtadaki karalamaları silmemelerini öğütlüyor. Belli ki satırlar arasında keşfedilmeye değer bir şeyler saklı...

Numerus clausus

Sınırlı sayı ilkesi.

Okul hayatına değindiğimiz bu bölüme pek yakışan bir terim. Bu, Avrupada yükseköğrenimde sıkça uygulanan, öğrenci seçme yöntemidir. Birinci sınıfa çok sayıda öğrenci kaydedilir, öğrenciler yıl sonu not ortalamalarına göre sıralanır ve en üst sıralardaki xx kadar öğrenci, öğrenim hayatını sürdürür.

Numerus clausus, hukukta, "kanunsuz suç olmaz" kavramının dayandığı prensiptir. Suçu oluşturan fiil, ancak ilgili kanunda tanımlandığı kadardır. *Sınırlı sayı ilkesi* uyarınca, kanunda tanımlanmayan bir suçun kişiye yüklenmesi mümkün değildir.

Occidit miseros crambe repetita magistros

Isıtılıp önüne tekrar tekrar sürülen lahana, önünde sonunda öldürürmüş gariban öğretmeni.

Öğrenci, bu yıl okuduklarını öğrendi, öğrendi; yıl bitince devam eder yoluna. Öğretmen, öyle mi ya! Her yıl, aynı şeyleri tekrar tekrar farklı kafalara anlat dur. Sonu selamet değil bu gidişin!

Plenus venter non studet libenter

Dolu mide ders çalışamaz.

"Aç ayı oynamaz." derler, dolu mide de pek marifetli değil anlaşılan!

Pons asini

Katır köprüsü.

Geçinceye kadar ecel teri döktüren sınavlar için söylenir. Burada, Öklid'in *Birinci Kitap*'ındaki beşinci zorlu önermesine gönderme yapılıyor.

Potius sero quam numquam

Hiç olmamasındansa geç olsun.

Derse geciken öğrencinin, öğretmeni kızdırmamak için söylediğidir.

Primo loco

İlk sırada (yer alan)

Yükseköğrenim kurumlarında bir kürsü için adaylar, *primo, secundo, tertio, quarto* vb. sıralanırmış. İlk sırada olan mı, torpili yüksek makamdan olan mı atanırmış kürsüye, karıştırmayın orasını!

Quae nocent, docent

Nefsine ağır gelen, hakkında hayırlıdır.

"Tecrübe (veya; canı acıtan şey); öğretir, ders verir." olarak birebir çevirisini yapabiliriz. "Tecrübe, yenilen kazıkların bileşkesidir." diye bir sözümüz var bizim, burada anmakta yarar var!

Quod erat demonstrandum

Kanıtlanması istenen budur.

Matematik, analitik geometri ve benzeri fen derslerinin sınavlarında, verilen yanıtta ispatın sonuna yazılması beklenen sözcük öbeği. "q.e.d." kısaltmasının yazılması da yeterlidir.

Repetitio est mater studiorum

Tekrar (temrin), öğrenimin anasıdır.

Latince cümleyi açıklamaya çalışırken araya eski bir sözcük giriverdi: *temrin.* Gençler için ek bilgi: TDK, "tekrarlatarak alıştırma" olarak açıklıyor bu sözcüğü.

Res severa est verum gaudium

Gerçek sevinç, pek ciddi bir şeydir.

Seneca, böyle buyurmuş.

Salvo errore calculi

Hesap hatasının kusuruna bakma.

İngilizcede, bütçe veya bilanço tablolarının sonunda *"errors and omissions excluded"* ve *"e&oe"* kısaltmasıyla yazılan, "Hesap hataları ve noksanlar hariçtir." ifadesi ile mali müşavirlerin paçayı kurtarmasını sağlayan sözcüklerin Latincesi. Bugün, Excel'i kullanarak bile hata yapan kişiler var oldukça daha yıllarca yaşar bu dipnot!

Ek bilgi: Bu deyimin daha berbat bir versiyonu da var: *Error calculi non nocet.* Hesap hatası zarar vermez. Af buyurunuz, nasıl vermez?

Salvo errore et omissione

Hesap hataları ve noksanlar hariçtir.

Yukarıdaki satırlarda bu deyimin kulağını yeterince çınlattık...

Spem metus sequitur

Korku izlermiş umudu...

Kurduğumuz hayallerin, beslediğimiz ümidin kemirgenidir korkularımız...

Spiritus rector

Öncü ruh.

Eskiden, Batı okullarında, birer ruhani yönetici bulunurmuş. Burada tanımlanan, işte bu kişi. Ne yazık; yaratıcılığa, ahlaka, topluma yön veren öncü ruhtan söz edilmiyor...

Summa cum laude

En yüksek onurla.

Osmanlıcada *aliyy-ül a'la* sözcüğünün Latince ikizi.

Latince onurlandırma dizisi, bu sözcükler ile başlıyor, ancak bitmiyor: ikinci derecede *magna cum laude* var, üçüncü sırada *cum laude,* dördüncü sırada ise *satis bene,* son sırada *rite* sözcükleri yer alıyor. Doktora tezlerinin değerlendirilmesinde kullanılanlar ise iç karartıcıdır: *non probatum,* sınanmamış; *non sufficit,* yetersiz anlamına gelir. *Non rite* ile *insufficienter* ise değerlendirmenin altına sokuşturulan dinamit lokumları gibidir!

Sunt pueri

Çocuklar.

Bu iki sözcük, kaynağı belirsiz bir deyişte bulur güzel anlamını: *Sunt pueri pueri, pueri puerilia tractant.* Çocuklar, çocuktur ve çocukça işler yaparlar.

Testimonium paupertatis

Yoksulluk vesikası.

İflasın ve yoksulluğun kapısında bekleşen bireylere, uluslara, ülkelere verilir. Bitmişliğin, tükenmişliğin itirafıdır.

Ut sementem feceris, ita metes

Ne ekersen, onu biçersin.

Uzatmaya gerek var mı?

VI. Bölüm

Maiore tormento pecunia possidetur quam quaeritur.
Paranın sahibi olmak, miras olarak edinmekten daha çok azap verir.

Bu bölüm; ekmeğini kazanmak, parayı tutmak, mirasçılık kavramlarına ayrıldı. Can yakan konulara!

Maiore tormento pecunia possidetur quam quaeritur.
Paranın sahibi olmak, miras olarak edinmekten daha çok azap verir.

Ab alio amentatas hastas torquere

Sen yaparsın oku, hedefi vuran başkası olur.

İş dünyası, Romalılardan beri mi böyleydi? Yükü sen taşırsın, parsayı götüren başkası olur. Amirin, şefin, müdürün... Say say bitmez bunlar!

Accipitri columbas credere

Şahine güvercini emanet etmek.

"Kurda kuzuyu emanet etmek" deyimimiz var bizim.

Yeri gelmişken açıklayalım: *credere* fiili, güvenmek anlamına geliyor. Yani, kredi sözcüğünün kaynağı.

Acti labores iucundi oder Gaudium laboris acti

İş bitince, keyif almak hakkındır.

İş dediğin, ne zaman biter ki? İş, işte biter diyenler, eve iş getirenlere hiç acımıyor mu?

Acu tetigisti

Çivinin tam başına vurdun (çekici).

Plautus'un güzel sözlerinden birisi, can alıcı noktaya değindin anlamını taşıyor. Fırın işçiliğinden arta kalan zamanını, komedi yazarak değerlendirirmiş Plautus. Birçok güzel sözünü de tanıyorsunuz zaten: İnsan, insanın kurdudur; Tanrı, sevdiği kulunu erken alır yanına gibi. Bir diğer sözünü de bu satırlara yazalım: *Ne kadar utanırsak utanalım, kişiliğimizi yeniden kurmak, elimizdedir.*

Ad latus

Yanında, yanı başında.

"*Accipiam vivere et mori ad latus tuum.*" cümlesinde pek güzel bulur yerini: Senin yanı başında yaşamayı ve ölmeyi kabul ediyorum.

Adversae res admonent religionem

Sıkıntıya düşünce, dinin ipine sarılırmış insan.

Biraz özgür çeviri yapmış olduğumuzu saklamayacağız, hem günlük konuşmamızda da böyle demiyor muyuz?

Animum debes mutare, non caelum

Bulunduğun yeri değil, bakış açını değiştir.

Söz değiştirmekten açılmışken şu Latince deyimi de paylaşalım okurlarımızla: *Vulpem pilum mutare non mores.* Tilki, tüyünü değiştirir; huyunu değil.

Aquila non captat muscas

Kartal, sinek avlamaz.

BJK taraftarının seveceği bir özdeyiş...

Audiatur et altera pars

Diğer tarafı da dinleyelim.

Seneca'dan bir alıntı. Her iki taraf da dinlenmeden karar verilmemeli...

Avaritia omnia vitia habet

Tüm kötülüklerin kökeninde para hırsı yatar.

Cato, Roma Senatosunda bu sözü söylerken vergiler altında inleyenleri işaret ediyormuş.

Beati possidentes

Mutludur, sahip olanlar.

Kapitalizmin temel kuralı. Bir de para, mutluluk getirmez derler!

Carpe diem!

Günü yakala!

Ozan Horaz'ın ünlü şiirinin son mısrasıdır.

Ölü Ozanlar Derneği'nde[7] pek sık dile getirilirdi; günü yakala, dilediğini yap...

Her an ölüm gerçeğinin farkında olarak geçen her saniyenin, saatin, zamanın değerini bilenlerin, anı yaşamaya özen gösterenlerin felsefesinin baş tacı söz öbeği. Bize sorarsanız, bu yaşam felsefesini benimsemiş ve her anında yaşatmayı bilenler, sadece Romanlardır.

Castigare verbis

Sözcüklerle (birisine) dersini vermek.

Bilen bilir, sözcüklerin şamar etkisi olabilir!

Causa finita est

Karar verildi.

Benzer bir deyiş şudur: *Roma locuta, causa finita.* Roma konuştu, dava kapandı.

Aziz Augustinus'un temellendirdiği aksiyomlardan birisidir bu: Vatikan bağlantılı Magisterium mensubu, otorite sahibi bir kişinin beyanı ile konu hakkındaki tartışmanın sona erdiği, son sözün söylendiği hükmüdür.

Crescentem sequitur cura pecuniam

Varlık arttıkça, para tutkusu da artar.

Bilge Juvenal'in ders alınacak bir sözüdür bu. Milli Piyango'da yılbaşı büyük ikramiyesini tutturacak kişinin müthiş hırsını bir düşünün. Kazanan şanslının, izleyen çekilişe tam seri bilet almasını başka nasıl açıklayabiliriz ki?

---

[7] N. H. Kleinbaum'un 1989 yılında yayımlanmış romanı. Aynı yıl beyazperdeye uyarlanmış ve birçok ödül kazanmıştır.

Cuius regio, eius religio

İktidar kimin elindeyse onun dini (mezhebi) geçerlidir.

Söz, Avrupa tarihinde devletlerarası anlaşmalara hüküm olarak konulmuş ilkeyi hatırlatması açısından da önemlidir.

"Mühür kimdeyse Süleyman odur." deyişimiz ile benzerliği var, değil mi?

Cum ad summum perveneris, pares sunt

Zirveye ilk varan sen olunca, diğer herkes onun altında eşit sayılır.

Tebaayı aşağılamanın Latincesi, kibarcası...

Curriculum vitae

Özgeçmiş.

Latincede *curriculum* çember, çerçeve; *vitae* de yaşam anlamına gelir. Bu iki sözcükten oluşan isim tamlamasının günlük yaşamdaki kullanımı "hayatın çerçevesi, özgeçmişimiz" şeklindedir.

C.V. olarak bildiğimiz, azap dolu iş arama döneminin kilit noktası, yaşam özetimizi içeren, A4 ebatlı kâğıt parçasının adı ve kısaltması.

Ex nihilo nihil fit

Hiçbir şey, hiçbir şeyden gelir.

Aristoteles ya da Thales'e atfedilen bu deyiş, felsefenin başlangıç ilkelerinden birisi sayılır. Her şeyin bir başlangıç olgusuna sahip olması gerektiğine işaret eder.

Deyişi, *ex nihilo nihil fit, et in nihilum nihil potest reverti* olarak tamamladığımızda, şu anlama ulaşırız: Hiçten hiç çıkmaz ve hiç, hiç tekrar olamaz.

Fransız bilim adamı Lavoisier'i de şu postulatı ile hatırlayalım: Hiçbir şey yoktan var olmaz, hiçbir şey de vardan yok olmaz, her şey şekil değiştirir.

Ingeborg Bachmann'ın aynı adlı şiiri de aranıp bulmaya ve okumaya değer.

Deus ex machina

(Gökten inen) makine tanrı.

Deus ex machina, sahne sanatlarının teknik bir terimi olarak sahneye vinçle indirilen tanrı *—tanrı rolündeki aktör—* anlamına gelir. Yunan tiyatrosunda sorunlar, olayların iç mantığına uygun biçimde gelişirken amaçlanan ahlaki sonuca ulaşılamayınca, sahneye, yukarıdan bir tanrı indirilir ve onun buyruğu ile istenen çözüme ulaşılır. Tiyatro yapıtlarında yer verilen zorlama çözüm araçlarına, inandırıcı olmayan rastlantılara, *deus ex machina* denilmektedir.

Woody Allen'in bir sahne oyunun da adıdır.

Siz de hiç, "Seni Allah'a havale ediyorum!" demediniz mi?

Di boni, quantum hominum unus venter exercet!

Yüce tanrılar! Nasıl da harekete geçiriyor onca insanı, boş bir mide!

Harekete geçmek hafif kalıyor; baştan çıkartıyor, yoldan çıkartıyor!

Diem perdidi

Günü yitirdim (heba ettim).

Yakınmanın, hayıflanmanın 1001. türlüsü. Sözün kadim özgününde, başlangıçta bir de *amicis* yer alır: Dostlarım, bugünü de harcadım.

Kayser Titus Flavius Vespasianus (Titus), gün bitiminde, (d)işe yarar bir iş yapmadığından yakınırken söylemiş. İki yıllık hükümranlığında Vezüv yanardağı ateş püskürtmüş, Roma yanmış tutuşmuş, veba salgını milleti kırmış geçirmiş, neyse ki Kolezyum inşaatı tamamlanmış. O da bir şey!

Dies ater

Kara gün.

Dost bulamadığın gündür. Roma takviminde ise her ayın 2, 6, 8, 14 ve 16. günleri, kara günlerdir.

Günümüzde, ayın hemen her günü kara gün olabilir; iyi bir gün ise doğmaz ayın son çarşambasına denk gelir.

Duo cum faciunt idem, non est idem.

İki kişi aynı işi yapacak olsa çıkacak sonuç başka başka olur.

Terence'in öğüt-deyişi. Kendi işini kendin gör, daha iyi!

Emeritus

Emekli olmuş ama onursal olarak ünvanını korumakta olan.

Yükseköğrenim dünyasında, yeri doldurulamaz profesörlere verilen unvandır. Örnek mi? Prof. Halil İnalcık (Columbia Üniversitesi), Prof. Oktay Sinanoğlu (Yale Üniversitesi), Prof. Turgut Akıntürk (Başkent Üniversitesi), Prof. Oya Başak (Boğaziçi Üniversitesi)... Çok şükür, Profesör *Emeritus* listemiz uzun ve bu saygın adlar ile sınırlı değil... Ne yazık, çoğu hayatta değil...

Experto credite!

Deneyimlemiş olana inanın!

Diomedes'in, Kayser Latinus'a, Yunanlılar ile savaşa tutuşmamasına dair öğüdü. Güreşçi olan Diomedes, Truvalı Aeneas ile zorlu mücadelesini dile getirmişse de sözünü dinletememiş. Savaş, kanlı geçmiş, ne yenen ne yenilenin belli olmadığı anda, Aeneas ve Kayser'in kızı Lavinia evlilik kararını duyurunca kılıçlar bırakılmış. Olan, ölenlere olmuş... Diomedes'e kulak verilebilirdi pekâlâ.

Extra

Fazla(sı), gereken ya da alışılagelmişin üzerinde.

Genellikle, yemek siparişinizi abarttığınızda size kuzu kuzu ödetilendir. Bir de *extra extra*'sı var ki cüzdan dayanmaz!

Fac totum

Her şeyi yap.

Şirkete stajyer gelenlerin köle gibi kullanılması durumu.

Garibanlara bu etiketi yapıştıranların arasında biraz merhametli olanlar, şöyle fısıldayabilir kulaklarına: *Non teneas aurum totum quod splendet ut aurum.* Her şeye maydanoz olma ya da her hıyarım var diyene tuz yetiştirme.

Fama crescit eundo

Söylenti, yayıldıkça büyür.

Sonunda, söylentiyi çıkaranın başa çıkamayacağı boyutlara ulaşır. Bilgi ve örnekler için bkz: güncel *tweet*'ler, *Whatsapp* ara gazları...

Fas est et ab hoste doceri

Düşmanından bile olsa öğrenmek, güzeldir.

Ozan Ovid'in sözü. Casuslar bu söze bayılıyor olmalı...

Fortiter in re, suaviter in modo

Davranışta ince ve kibar, eylemde acımasız ve kararlı.

Günümüzün siyaset arenasında pek çok örneğini görmekteyiz.

Gratis

Lütuf, teşekkür, bedelsiz.

Herhâlde, karşılığını yalnızca bizim dilimizde "bedelsiz" olarak bulamayan Latince sözcüktür!

Honoris causa

Onur derecesi.

Bilimsel alanda verilen onur derecesi/unvanı. Örneğin; fahrî doktor.

Istis dicentibus: "Quo usque eadem?" responde: "Quo usque eadem peccabitis?"

Sorsalar, "Niçin hep aynı kınama, hep aynı sitem, serzeniş?" diye; derim ki, "Niçin hep aynı hata?"

Bu Latin hatipleri, kolay kolay başa çıkılır gibi değiller!

Iucundi acti labores

Emek verilmiş her iş, mutluluk verir.

Derlerse de kanmayın; çimleri biçmek, kar küremek, mutluluk neresinde bunların? Liste, uzar gider!

Multi sunt, qui ad id, quod non proposuerant scribere, alicuis verbi placentis decore vocentur

Nice kişi vardır; sözcüklerin göz alıcılığına kapılır, şunu demek isterken başka kapıda bulur kendini.

14 sözcük yerine alın size 4 sözcük ile kıssadan hisse: Ağzından çıkanı, kulağın duysun.

Navigare necesse est, vivere non est necesse

Gereken yelken açmaktır, yaşamak değil...

Gnaeus Pompeius Magnus'un (Pompey), günümüzde Bremen Liman İdaresi girişinde taşa kazınmış sözüdür. Hava patladığı için, denize açılmayı ve Roma'ya buğday taşımayı reddeden gemicilere emri/öğüdüdür. İster istemez denize açılmışlar, garipler...

Nemo ante mortem beatus

Hiç kimse ölümünün eşiğinde mutlu değildir.

Lidya Kralı Krezüs'ün "En mutlu insan kimdir?" sorusuna, ozan ve devlet adamı Solon'un yanıtıdır.

Hoş bir rastlantı ile yüzyıllar sonra, Sentenced'in *The Cold White Light* albüm kartonetinde rastlarız bu cümleye.

Nervus rerum

Nesnelerin siniri ya da can alıcı noktası.

Bazılarımız için can alıcı nokta, cüzdanıdır: Borç isteme benden, buz gibi soğurum senden! Bazıları için ise derinlerde sakladıkları duygu yumaklarıdır; bam telidir...

Ne sutor supra crepidam

Sandaletten yukarısına laf etme.

Biz, "Çizmeyi aşma!" diyoruz. Cümlenin kökeni, Yunan ressam Apelles'in, bir tablosunda yer verdiği sandalet için akıl danıştığı ayakkabı tamircisine, resmin diğer bölümlerini de eleştirdiği için sinirlenerek söylediklerine dayanıyor.

Noli turbare circulos meos!

Dairemi bozmayın!

Arşimet'in son sözleri olduğu rivayet edilir. Siraküza kenti, uzun süren Roma kuşatmasından sonra düşmüştür. Kentin kuşatmaya karşı koyabilmesi, Arşimet'in icatlarına dayandırıldığı bilindiğinden, Romalı askerlere bilge kişiyi yakalamaları emri verilir. Arşimet, aklındaki bir problemi çözebilmek için, kuma daireler çizmekteyken hışımla üstüne yürüyen askerlere direnir ve, "Dairemi bozmayın!" diye bağırır.

The End!

Nolle in causa est, non posse praetenditur

Asıl nedeni, gönülsüzlük... Beceriksizlik ise bahanesi...

Bu tavırla o kadar sık karşılaşırız ki günlük yaşamda!

Nomen est omen

İsmiyle müsemma.

Oh, oh! Çok eğlenceli bir sözcük öbeği: sahibinin mesleği ile örtüşen adlar.

Böyle adlar *aptronym* olarak tanımlanır. Örnekler, hiç de az değildir. İbrahim Tatlıses, elbette liste başına yerleşiktir. İnternette dolaşanlar, şu adlara da rastlamıştır: Güven Kurtul, avukat; Mehmet Keseratar, basketbol hakemi; Oral Yormaz, diş hekimi; Ürolog Op. Dr. İyimser Üre (gerçek, espri değil!); Dr. Neşe Karaböcüoğlu, çocuk doktoru; Prof. Dr. Hamdi Yasaman, hukukçu; Battal Gazi Ulutürk, tarih öğretmeni; Suat Sönsün, itfaiye bölge müdürü; Ahmet Danışman, bilgi işlem danışmanı.

Yurtdışından örnekler de pek eğlenceli: Jules Angst (*angst*: Almanca, korku), Alman psikiyatri profesörü; Colin Bass, İngiliz rock topluluğunda basçı; Sara Blizzard (*blizzard:* İngilizce, kar fırtınası), BBC hava durumu sunucusu; Amerikalı meslektaşı ise Amy Freeze (*freeze*: İngilizce, donmak); Usain Bolt'u da unutmayalım (*bolt*: İngilizce, şimşek).

Non quia difficilia sunt non audemus, sed quia non audemus difficilia sunt

Zorluğundan ötürü değildir, göze alamamamız... Göze alamadığımızdan ötürü zordur.

Lafı, evirip çevirip taşı gediğine koymak bu olsa gerek!

Non serviam

Hizmet etmem... Boyun eğmem...

John Milton'ın 17. yüzyılda yazdığı, 12 kitaptan oluşan *Paradise Lost* adlı yapıtında geçen, şeytanın tanrıya hizmet etmeyeceğini ve isyan edişini dile getiriş şeklidir. Tanrı insanı yarattıktan sonra, şeytandan insana hizmet etmesini ister. Şeytan der ki, "Ben, ateşten yaratıldım, o ise çamurdan. Ben ondan üstünüm, bundan ötürüdür ki *non serviam*."

Nullius boni sine amico iucunda possessio est

Dostun yoksa mal mülk sana mutluluk vermez.

Doğru! Çoğu varlıklı kişinin gerçek dostu yoktur...

Oderint, dum metuant

Nefret etsinler, yeter ki itaat etsinler.

Cicero, söylevlerinden birisinde yer verdiği bu sözü ile kendisine karşı olanları korkutma yolunu seçen Marcus Antonius'un kendisinden nefret edilmesini (bile) göze almasına dikkat çekiyor. Yüzyıllar boyunca despotların baş tacı olmuştur bu söz...

Ora, et labora!

Dua et ve çalış!

Ortaçağda, manastır yaşantısının bir özetidir bu. İslam'daki tevekkül inancında da karşılığını bulur.

Per procurationem

Tam yetkiyle birisinin yerine.

İş dünyasındaki yazışmalarda, bir kişinin yerine imza atacak diğer kişinin yetkilendirilmiş olduğunu işaret eden kısaltma *pp*'nin açılımıdır.

Perpetuum mobile

Aralıksız, sürekli hareket.

Leonardo da Vinci'den bugüne bilim insanlarının oluşturmaya uğraştığı teorik makine, bu ad ile anılır.

Varsayıma göre, böyle bir makine yapılabilirse ilk devinimin ardından enerjisinden yitirmeksizin sürekli çalışacaktır. Dahası, böyle bir makine enerji üretebilecek, böylece sonsuza kadar hareket edebilecektir. Fizik biliminin temellerinden termodinamik yasaları ile çelişmesinden ötürü, böyle bir makinenin yapılamayacağı kabul edilir.

Quid iuris?

Yasa ne diyor?

İyi soru!

Sapienti sat

Akıllı adama yeter.

Arif olan, anlar. Özgün cümle, biraz daha uzun: *verbum sat sapienti est*. Bilge kişi için tek söz yeter.

Sine ira et studio

Kızmadan ve duygusal bağ kurmadan.

Böyle davranan bir işveren olsa da rahat rahat çalışsak!

Tabula rasa

Beyaz sayfa.

İlkin Aquinolu Thomas'ın 13. yy'da ileri sürdüğü, 17. yy'da John Locke'un yapıtları ile yaygınlaşmış felsefe kavramıdır. Locke, insanın doğduğu anda boş, üzerine yazılmamış bir kâğıt gibi olduğunu, zaman içinde her kavramı ve gerçeği, deneyimleri ve çevrenin etkisiyle kazandığını ileri sürer. Bu görüşünde Aristoteles'ten esinlendiğini saklamamış, insanın bilincinde her şeyin zaten yazılı (var olduğu) olduğunu savunan Descartes'ı eleştirmiştir.

Şöyle de özetleyebiliriz: İnsan bütün bilgilerini deneyimleriyle elde eder. İnsan, doğuştan hiçbir bilgi taşımaz. Doğuştan kör bir kişiye, bir küp ve bir küreyi elletsek sonradan gözleri açılsa dokunmaksızın hangisinin küre, hangisinin küp olduğunu anlayamaz.

Terminus, ad quem

Sınır noktasından hareketle.

Bu sözcüklerin tuhaf akrabaları var: *Terminus post quem.* Bu tarihten önce olmamakla beraber, sonrasında olmuştur. Kısaltması; *tpq.*

Terminus ante quem ise, bir olayın belli bir tarihten sonra olamayacağını, ancak öncesinde olabileceğini ifade eder. Kısaltması; *taq.*

Uzak akrabası da şudur: *Ante hoc ergo propter hoc.* Bir şey, başka bir şeyden önce oluyorsa o ikinci şeyden ötürüdür.

Buyurun, çıkın işin içinden!

Terminus technicus

Teknik terim.

Satın alıp eve getirdiğimiz her ne ise kurulum/kullanım kılavuzlarına bakarak iki parçayı bir araya getirememe nedenimiz.

Sub hasta

Mızrak altında.

Mızrak, kadim Roma'da devlet otoritesinin sembolüydü. Gerisini anladınız, sevgili tebaam.

Utile dulci

Yararlı ve haz veren.

Ozan Horaz'ın *Ars Poetica* yapıtında dile getirdiği, bir edebiyat yapıtının taşıması gerekli unsurlardır. Edebiyat yapıtı, eğitmeli ve okura haz vermelidir.

VII. Bölüm

Homo sum. Humani nil a me alienum puto.
Ben, bir insanım ve insana ait hiçbir şey yabancı değildir bana.

Önceki sayfalarda rastladığınız bu özlü söz, bu bölümün başlığını oluşturuyor. Bürokratlara, amirlere, "inadım inat" diyenlere dokundururken bu dünyada yaşantımızı birazcık olsun şenlendiren güzel insanlara da dokunacağız..

Homo sum. Humani nil a me alienum puto.
Ben, bir insanım ve insana ait hiçbir şey yabancı değildir bana.

Ab ovo

Yumurtadan... Başlangıçtan itibaren.

Başlangıçtan itibaren anlamındaki hukuk terimidir. Yumurta sözcüğü burada ne arıyor, derseniz: yumurta, "Tavuk, yumurtadan çıkar." deyişindeki "başlangıç" noktasını işaret ediyor.

Bir de *ab ovo usque ad mala* var ki değinmeden geçmek olmaz: "Baştan sona kadar" anlamına gelir.

Absit omen!

Kötü şey başa gelmesin!

Şu resmi damgalı, katlanmış, zımbalanmış zarf var ya! İlamsız takipte ödeme emri ise yel alsın!

Actum ut supra

Yukarıda yazıldığı gibi gerçekleşmiş.

Tutanakların son cümlesidir.

Ad acta

Dosyaya kaldırmak.

Bu kavramın, üstüne ölü toprağı serpmek ile aynı kapıya çıktığı nice davayı duymuşsunuzdur.

Ad calendas Graecas

Grek kalendleri adına...

Çıkmaz ayın son çarşambası.

"Kalend", Roma takviminde her ayın ilk gününe verilen addır. Böyle bir tanım, Yunan takviminde ise bulunmaz. Romalılar bu deyimi, olmayacak şeylerin varlığını alaya almak için kullanırmış.

Advocatus diaboli

Şeytanın avukatı.

Al Pacino ve Keanu Reeves'in başrollerini paylaştıkları film ile ilgisi yok bu deyimin!

Şeytanın avukatı; bir aziz adayının, ne sebeple aziz unvanına sahip olmaması gerektiğini kanıtlamayı ve bu iddiayı savunmayı üstlenmiş Roma Katolik kilisesi görevlisidir.

Adayın aziz unvanını hak ettiğini savunan taraf ise *advocatus dei* (Tanrının avukatı) olarak adlandırılmıştır. Şeytanın avukatının resmi unvanı *Promotor fidei*'dir.

Aeris alieni comes miseria

Elin parası, sefalet getirir.

Kredi kartları da öyle!

Aequo animo audienda sunt imperitorum convicia

Cahil cühelanın tacizini bile sakince dinlemek.

Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium* adlı yapıtında yargıçlara bu öğüdü verir.

Aquam a pumice postulare

Taştan su çıkartmak.

Siz, "Taşı sıksa suyunu çıkartır." deyişimize aldanmayın! Olmayacak iştir!

Auri sacra fames!

Altın hırsı.

FED'in ve başkanı Yellen'in dünyaya verdiği gazların sera etkisi.

Ave Caesar, morituri te salutant

Selam sana Sezar, ölecek olanlar seni selamlıyor.

Kadim Roma'da gladyatörlerin arenaya girerken imparatora söyledikleri söz. "İşte geldik gidiyoruz, şen olasın Halep şehri." tadındadır.

Halit Kıvanç'ın tadına doyulmaz çevirisi ile Asteriks'ten Latince dersleri:

Chapterus I

Gladyatörlerin Sezarla karşılaşma anı...

- Ave Sezar!
- Ave kardeşus!
- İ morituri te salutant
- Eyvallahmus, gidin arslanlara yem olun şimdi.

Beati possidentes

Sahip olan mutludur.

Kapitalizmin ilk, temel kuralı bu olmalı! "Para mutluluk getirmez" diyenlere aldırmayın, getirmez zaten... Satın alıverir!

Bellum omnium contra omnes

Herkesin, herkese karşı savaşı.

VIII. Bölümde, *homo homini lupus*, "insan, insanın kurdudur" deyişinin açıklamasında, Hobbes'un *Leviathan*'ından alıntımız, bu savaşın nedenlerine ve taraflarına ışık tutuyor.

Bis dat, qui cito dat

Hızlı vermek, iki kere vermektir.

Bilge Erasmus'un kitabında yer verdiği uyarısıdır. Vergiyi ödemeyi son ana bırakanları haklı çıkartacak kadar günlük yaşama yerleşmiştir. Biraz bekleyin; ya süre uzatılır ya da vergi affı çıkıverir.

Concursus creditorum

Alacaklıların bir araya gelmesi (koşusu)

Consursus, birlikte koşmak anlamına geliyor. Alacaklılar da o kapı senin, bu kapı benim koşmaz mı tahsilat umuduyla!

Corpus delicti

Suç kanıtı.

Üzerinde suç işlenmiş beden anlamına da gelen bu sözcükler, çoğu Roma Hukuku öğrencisinin alay konusudur: *Corpus delicti,* ben diktim.

Suçu ABD'de işlemiş olanların dikkatine: ABD hukukunda, Avrupa'nın aksine, bir kişinin suçlu bulunabilmesi için kanıt gerekmeyebilir, örneğin cesedin bulunamadığı davalarda sanık pekâlâ suçlu bulunabilir.

Do, ut des

Veriyorum, vermen için.

Kadim Yunan'da, çok tanrılı din anlayışının tanrı ile birey ilişkisini ve tanrılara niçin kurban verildiğini özetleyen kavram.

Ex officio

Resen. Makamdan ötürü.

Bir yetkinin her zaman sizin hayrınıza kullanılamayabileceğini hatırda tutmanızda yarar var.

Explicite

Apaçık, kesin.

Kabahatinizi işaret eden parmak kalktığında, belli ki *explicite* bir durum söz konusu... Aman ha!

Flocci non interduim

Bir ipliğe bile değmez.

Plautus (önceki sayfalarda tanışmıştınız, fırın işçiliğinden arta kalan zamanında tiyatro eseri yazan kişi) bizim, "Benim paramla, beş para etmez." deyimimize atalık yapıyor.

Hic consilium haeret

Öğütün bile, bu durum karşısında dili tutulur.

Oscar Wilde'den alıntıdır: "İyi bir öğütle ilgili yapılacak tek şey, başkasına devretmektir. Sana bir yararı dokunmaz."

Homo proponit, sed Deus disponit

İnsan düşünür, Tanrı yönetir.

Tam tersi, felaket olmaz mıydı?

In curia

Meclis önünde.

Curia, Romulus tarafından atanmış, yönetici niteliğindeki *patrici*'lerden oluşan meclistir. Söylev verenlerin yüzlerini çevirdikleri yönü de belirler *in curia.*

Indicta causa

Sorgu ve savunma olmaksızın.

"Sorgusuz sualsiz" diyerek yakındığımız durumların Latince özeti.

In duplo

İki kez, iki katı, çift nüsha.

Özellikle tatlılarda, çikolatada, dondurmada iyi gider bu terim. Daha güzeli; *in triplo,* üç katı!

Is fecit, cui prodest

Bunu yapan, bundan çıkarı olandır.

Polisiye romanlarda katili bulabilmeniz için ipucu. Not: Katil, her zaman uşak değildir.

Lapsus calami

Kalem sürçmesi.

Bir de dil sürçmesi var elbette: *lapsus lingua.* Her ikisi de bilinçaltının derin kuyularına inerken Dr. Freud'u epeyce meşgul etmiştir.

Legibus solutus

Yasanın hükmedemediği, dokunulmaz.

Diktatörlerin kuşandığı, pek güzel bir zırh! "Yasa tanımaz." değil, "Tanısam, ne yazar!"

Manus manum lavat

Bir el, diğerini yıkar.

Kişiler arasındaki uyumlu, günümüzde ise çıkar amaçlı iş birliğinin ifadesi.

Mente captus

Kalın kafalı.

Yetkiyi eline geçiren kişilerin ortak arızası.

Misera contribuens plebs

Vergi ödeyen yoksul halk.

Ben. Sen. O. Biz. Siz. Onlar.

Non numeranda, sed ponderanda argumenta

Kanıtları saymayalım, tartalım.

Vergi uyuşmazlıklarında bu yol niçin izlenmez ki?

Non olet

Kokusu yok.

Yaygın bilinen söz şudur: *pecunia non olet.* Paranın kokusu yoktur.

Roma Kayser'i Titus, halk tuvaletlerine ağır bir vergi yüklemiş; oğlu Titus, bir söylevinde eleştirmiş babasını, "B.ktan bile para kazanıyor bu devlet!" diyerek... Vespasianus, bir avuç sikkeyi almış, burnuna sokmuş oğlunun, "Bak bakalım," demiş. "Var mı kokusu?"

Obstipui, steteruntque comae et vox faucibus haesit

Kaskatı kesildim, saçlarım diken diken oldu, sesim kesildi.

Vergi takdir komisyonunun kararını duyan iş adamının hâli...

O cives, cives: quaeranda pecunia primum est; virtus post nummos

Ey yurttaşlar, yurttaşlar! Önceliğiniz refaha ve varlığa kavuşmak olmalı, bilirsiniz sikkeler erdemden önce gelir.

Ozan Horaz, ironi yapayım derken farkında olmadan kapitalizmin temel ilkesini dile getirmiş!

Omnes eodem cogimur

Hepimiz aynı sona doğru ilerliyoruz.

Nereye gidiyoruz, ey ozan Horaz? Dönülmez akşamın ufkuna mı? Vakit çok mu geç?

Pauper ubique iacet

Her şey zoruna gider yoksulun.

Ozan Ovid, varlıklı bir aileden geliyor olmasına karşın yoksulların yaşam yükünü anlamış ve böyle dillendirmiş.

Pluralis maiestaticus (maiestatis)

Majeste(leri).

Yüce konumdaki kişilere hitap ederken çoğul şahıs kullanılır. "Majeste" denilmez, "Majesteleri" denilmesi, protokol gereğidir. Dilimizde de böyledir, örneğin; Sultan Abdülmecit Haşmetmeaplarına...

Pluralis modestatis (modestiae)

Mütevazı çoğunluk.

Ben. Sen. O. Biz. Siz. Hımm, onlar? Onlar da mütevazı mı?

Quod licet lovi, non licet bovi

Jüpiter'in izni var, öküzün izni yok.

Türlü çeşitli canlı var, kimisinin hakkı başka, kimisinin görevi... Sınırlar, başka başka çizilir bu dünyada. Çifte standart dediğimiz bu değilse nedir?

İngiliz dilinde benzer bir deyim var: Bu dünyada bir öküzün yapamadığını, tanrılar yapar.

Quod non est in actis, non est in mundo

Dosyada yoksa dünyada da yok demektir.

Zaman değişti; Google, internette arayıp bulamıyorsa bir şeyin yokluğuna hükmediyoruz.

Ratio legis

Kanunun koyuluş nedeni.

Haydi, bunu anlıyoruz da kanunun ona başka, buna başka uygulanmasına, hele bazılarına hiç uygulanmamasına ermiyor aklımız!

Res omnium communes

Herkesin yararlanmasına açık mallar.

Roma Hukukunda ticaret dışı tutulan mallardır. Bugün geçerli olsa, tanımı şu olurdu herhâlde: *Senin olan, benimdir. Benim olan, seni ırgalamaz!*

Sapiens omnia sua secum portat

Bilge kişi, malını mülkünü benliğinde taşır.

Cicero'nun değerli bir deyişi. Vergi muafiyeti sağlar mı, pek emin değiliz!

Solamen miseris socios habuisse malorum

Talihsizler için bir tesellidir, talihsizler arasında olmak.

Evli bir arkadaşınızın, sizi de evlenmeye razı etme çabası başka nasıl açıklanabilir ki?

Ultra posse nemo obligatur

Kimse, yapabileceklerinin ötesi için zorlanamaz.

Roma Hukukunda değerli bir kavramdır. Bir de *ad turpia nemo obligatur* var: Kimse, ahlaka aykırılığa zorlanamaz.

Günümüz gazete manşetlerindeki çocuk istismarını düşününce Roma Hukukunu alkışlamak gerekir...

Vade mecum

Daima birlikte/eşliğinde.

Hekimlere daima eşlik etmesi hedeflenen, basılı ilaç rehberleri de aynı ad ile tanımlanır.

Vis major

Mücbir sebep.

İngilizce karşılığı; *act of god,* çoğu poliçede ve anlaşmada yer alır. Fransızcası; *force majeure*'dür. Yangın, deprem, savaş, sel gibi olacağı öngörülemeyen durumlar, sözleşmenin yerine getirilememesi için hukuki açıdan *mücbir sebep* sayılırlar.

Vis inertiae

Atalet. Süredurum.

Tembelliğin dayanılmaz hafifliği... Oblomovluk (bkz. Gonçarov'un romanı).

Fizik bilimindeki tanımına yönelecek olursak atalet, cismin hiçbir harekette bulunmaması anlamına gelmez; cismin, sürdürdüğü hareketini değiştirmemesidir, *momentum*'unu korumasıdır.

Vivere militare est

Yaşam, mücadeledir.

Yaşam, bir ilkbahar konseri değil... Hiç değil!

Majesteleri, yüksek müsaadelerinizle, bu bölümü Bay Victor Hugo'nun *Sefiller* romanından bir alıntıyı Latinceye çevirerek noktalayalım:

Mori nihil est tremendum est non vivere: Ölmek hiçbir şey değil, korkunç olan yaşamamak.

VIII. Bölüm

Si tacuisses, philosophus mansisses!
Sussaydın, bir düşünür olarak kalırdın!

Çenesini tutamayanlar, düşünür olamıyorsa da politikaya atılınca pek başarılı oluyorlar! Hatta, Latince ad bile ediniyorlar kendilerine: *homo politicus*, aklı ve kurnazlığı birleştirebilen insan!

Si tacuisses, philosophus mansisses!
Sussaydın, bir düşünür olarak kalırdın!

Ad alienam voluntatem loqui

Ne duymayı istiyorlarsa onu söylemek.

Yüksek politika sanatı, işte budur!

Ad pias causas

İyi niyetle. Hayırseverlikle.

Politikaya atılma nedeni olabilir mi bu? Rivayet muhtelif!

Anima candida

Temiz, saf ruh.

Politikacılar arasında temiz, saf bir ruha rastlarsanız bize bir e-posta yazın!

Audacter calumniare, semper aliquid haeret!

Çamur at, izi kalsın!

Politikacıların en sevdiği spor.

Aura popularis

Toplumun kapıldığı rüzgâr.

Zaman zaman fırtınaya dönüşebilir; bkz. dolar fırtınası, euro fırtınası.

Aurea mediocritas

Altın oran. Yatay ve düşey ölçülerin birbiriyle uyumu.

Bir uzunluğu ikiye böldüğünüzde, kısa parçanın uzun parçaya olan oranıyla, uzun parçanın bütüne olan oranının aynı olması. 1.618 değeri ile ifade edilir.

Mimar Sinan'ın eseri; kubbelerin hepsi, altın oran esasına göre inşa edilmiştir.

Ozan Horaz'dan bir öğüt daha: Her şeyin bir ölçüsü olduğunu bilmeli insan.

Bene meritus

Hakkıyla kazanılan.

Örneğin, seçimler. Demeyin yahu!

Casus belli

Savaş nedeni.

Bir ülkenin çıkarlarını zedeleyen, devlet olarak saygınlığını, ekonomik, siyasi ve sosyal çıkarlarını, korumak zorunda olduğu haklarını ihlal eden eylemler, *casus belli*'dir. *Casus belli* ihlalinin sonucu, zaman yitirmeden açılan savaştır. Bir davranışın *casus belli* olacağının önceden belirtilmiş olması, diplomatik notaların, savaş ilanının yerine geçen açık bir uyarıdır.

Brecht'in tiyatro yapıtı *Cesaret Ana*'da[8] ise savaş nedeni, unutulmaz bir cümleyle açıklanır: *Savaş, ticaretin değişik araçlar ile sürdürülmesidir.*

Ceterum censeo Carthaginem esse delendam

Derim ki Kartaca er geç yıkılmalı.

Romalı yaşlı senatör Cato, komutan Scipio'yu hedef aldığı söylevinde şöyle der: *"...büyük işler kol gücü ya da hız ve çeviklikle değil; düşünceyle, sözünü geçirmekle, ortaya doğru düşünceler atılırsa başarılır. Eğer er, tribun, legat ve konsül olarak türlü savaşlara girmiş olan beni, şimdi savaşmıyorum diye boş duruyor sanıyorsanız, o başka... Ama hiç de öyle değil, çünkü nelerin yapılması gerektiğini ve nasıl yapılacağını Senato'ya ben gösteriyorum. Öteden beri kötü niyetler besleyen Kartaca'nın savaş ilan etmesini beklemeden ben ilan ediyorum; onun yıkıldığını görmedikçe içim rahat etmeyecek!"*

Günümüze gelelim: Facebook kurucusu Mark Zuckerberg, Google+'nın tanıtıldığı gün, çalışanlarını toplamış, Romalı bir kumandan edasıyla "Kartaca yıkılmalı!" demiştir. Hedefini tahmin edebilirsiniz.

---

[8] Alman şair Bertolt Brecht tarafından 1939 yılında yazılmış, tam adı "Cesaret Ana ve Çocukları" olan oyun.

Civis Romanus sum!

Ben, bir Roma vatandaşıyım!

Romalı olmanın sağladığı haklar, can güvenliğinin yanında göreceği saygın muamelenin de belirleyicisi sayılır. *Civis romanus* yani *Roma vatandaşı* ibaresinin, sonuna eklenen *sum* (ben), bu cümleyi söyleyen kişiyi daha da yükseltir.

26 Haziran 1963 tarihinde Berlin'i ziyaret eden John F. Kennedy, duvar ile bölünmüş olmasına karşın, Demir Perde rejimlerine direnen Berlin'in, her özgür batı insanının gönlünde olduğunu belirtmiş ve Berlinlileri yüreklendirmek için konuşmasının sonunda şöyle seslenmiştir: "İki bin yıl önce özgür insanlar "*Civis Romanus sum*" demekle övünüyorlardı. Bugün, özgür dünyanın tüm halkları adına, özgür bir insan olduğum için onurla söylüyorum ki "*Ich bin ein Berliner!*" (Ben bir Berlinliyim!)"

Konuşma, bu dramatik vurguyla sonlanıyor ancak Doğu Alman propaganda makinesi anında devreye giriyor: *Berliner*, bir reçel dolgulu çörek türüdür. Derler ki JFK ne derse alaya alınacaktı... Benzer sıkıntıyı Hamburg'u ziyaretinizde, kenti pek beğenip "*Ich bin ein Hamburger!*" derseniz, yaşarsınız. Limburg'a giderseniz, Limburger peyniri oluverirsiniz... Frankfurt'ta da Frankfurter!

Clericus clericum non decimat

Bir ruhani kişi, diğerinden cizye almaz.

Cizye, İslam ülkelerinde, Müslüman olmayan erkeklerden alınan bir vergiydi. Hristiyan dünyası, benzer bir vergiyi –kiliseye bağışını– vaftiz, defin ve benzeri hizmetleri karşılığında alırdı. Din adamları arasında ise böyle bir ödeme yapılmazdı.

Uygun mudur acaba, okura bırakalım değerlendirmeyi: "Karga, karganın gözünü oymaz." diye bir sözümüz var bizim.

Conditio sine qua non

Olmazsa olmaz koşul.

Bu tanım ile işaret edilen, öyle bir unsurdur ki onun var olmaması durumunda, yapılan akit herhangi bir hüküm ifade etmez.

Corvus albus

Ak karga.

Bulunmaz Hint kumaşı.

Coram publico

Toplanmış halkın önünde.

Politikacıların şehvete ulaştığı anlar ve alanlar...

Cordialiter

İçtenlikle. Candan. Samimi.

Seçim öncesi adayların çehresi...

Dat ventiam corvis, vexat censura columbas

Kargaları bağışlarlar, güvercinlerin kanadını kırparlar.

Juvenal'in sitem dolu sözüdür, çalanın çırpanın yaptığının yanına kâr kaldığını dile getirmektedir.

"Taşları bağlamışlar, köpekleri salmışlar"dan uzak mı dersiniz?

Divide et impera!

Böl ve yönet!

Bu yaklaşım, bazen işin içinden çıkılmaz bir hâl alıverir; bkz. ABD'nin müdahalesi ve Irak.

Dulce et decorum est pro patria mori

Anavatan için can vermek, onurlu ve güzeldir.

Ozan Horaz'ın, Romalı gençlere, atalarının vatana bağlılık ve yüreklilikleri örnek almaları gerektiğini hatırlatan dizesidir.

Dum colosseum stabit, Roma stabit; dum Roma stabit, mundus stabit.

Kolezyum durdukça var olur Roma, Roma durdukça var olur dünya.

Burada, Roma kenti değil, Roma İmparatorluğu söz konusu... Sormazlar mı adama; Kolezyum yerinde duruyor, henüz AVM ve rezidansa dönüşmedi, peki Roma İmparatorluğu nerede? İnsan, bu kadar büyük konuşmamalı...

Ea est natura hominum.

İnsanlığın doğasıdır bu.

Her şey beklenir insandan!

E duobus malis minimum eligendum est

İki kötü arasından ehven-i şer olanı seçmek.

Oy verme kabinine girdiğimizde yaptığımız...

Bir fıkra ile yüzünüzü güldürelim: Yurdumun iki insanı, heves koymuş, iki fıçı şarap üretmişler. Tadını değerlendiremeyeceklerini bildiklerinden ötürü, bir Bektaşi babasına danışalım demişler. Baba gelmiş, birinci fıçıdan bir kadeh sunmuşlar. Baba, "Diğeri iyidir, onu şişeleyin." deyince hayretle sormuşlar, "Erenler, diğerine bakmadın bile?" Baba cevap vermiş. "Bundan daha kötü olamaz herhâlde, cancağızım!"

Ego tu sum, tu es ego, unius animi sumus

Ben, senim... Sen, bensin... İkimiz bir ruhuz...

Her şey sırayla bu hayatta: Düşmanımsın... Can düşmanımsın... Geberteceğim seni!

Elephanti corio circum tectus est

Fil derisine bürünmek.

Kıssadan hisse; politikacıların derisi kalın olur.

Fiat iustitia, et pereat mundus!

Varsın dünya yıkılsın, yeter ki adalet gerçekleşsin!

Sezar'ın kayınpederi Lucius Caesoninus'un sözünden esinlenerek oluşturulmuş cümle. Ne olurdu, gerçek olsaydı!

Fides punica

Pönlerin sadakati.

Yaşı ileri olanların, Emin Oktay'ın Tarih ders kitabından hatırlayacakları (*I, II, III. Roma - Pön Savaşları*) Pön kavmi, fırsatçılıkları ile bilinirmiş. "Gelen ağam, giden paşam" tavrı...

Fide, sed cul, vide!

Güven esas, denetim şart!

Masalcı Ezop, aslan ile keçi fablını bu sözcükler ile bitirir. Günümüz işverenlerinin kulağına küpe olsun!

Hannibal ad portas

Hannibal (Anibal) kapıya dayandı.

Kartacalı fatih Anibal, ordusu ile Roma kapılarına dayandığında kent içinde yankılanan ses... Cicero, bu sözcükleri "son derecede tehlikeli bir durum" anlamında kullanmıştır.

Alman haftalık politik dergisi *Der Spiegel,* Türkiye'nin AB'ye katılım görüşmelerine başlangıç aşamasında Hristiyan Demokrat partinin itirazını "*Türkei ante portas*" başlığı ile vermişti.

Homo homini lupus

İnsan, insanın kurdudur.

İnsanlar için, aralarındaki anlaşmazlık ve uyumsuzluktan ötürü, bu dünyada yaşamın bir cennet olabileceği gibi pekâlâ cehennemin en kötüsüne de dönüşebileceğini hatırlatan Latince cümle. Jean-Paul Sartre'ın *Huis Clos* adlı tiyatro yapıtında pek güzel örneklenir.

Birkaç yüzyıl geride ise, Thomas Hobbes'un 1651'de kaleme aldığı *Leviathan*'da rastlarız bu kavrama: "İnsanlar, korkuyla karışık saygı duyacakları bir güç olmaksızın yaşadıkları sürece, savaş adı verilen durumdadır ve bu savaş, herkesin herkesle savaşı gibidir."

Honos reddatur dignis

Hak eden, onurlandırılır.

Hak etmeyen nice kişinin baş tacı edildiğini gördükçe bu Latince söze itibar etmek zor!

Horror vacui

Boşluk korkusu.

Süsleme sanatında, bir yüzeyi hiç boşluk kalmayıncaya kadar detaylar, figürler, çizgiler ile bezemek, "boşluk korkusu" ile açıklanır, minimalist sanatın tam zıddıdır.

Politikacıların açık oturumlarda, seçmenlere yaranmak için konudan konuya atlayıp çok konuşmalarının ve hiçbir şey söylemiyor olmalarının ardında da *horror vacui*'yi görebilirsiniz.

In salvo

Güven içinde.

Teknenizde konukların görebileceği bir yere yazabilirsiniz: *Gubernator vult salva nave in portum pervenire.* Her kaptan, gemisini limana güven içinde, sağ salim getirmek ister.

In verba magistri

Efendimin dediği gibi... Onun sözleriyle.

Efendinizin sözünden çıkılmasının başınıza dert açacağı besbelli...

Ire tendo de fumo ad flammam

Dumandan kurtulup ateşe düşmek.

"Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak" deyimimizin Romalı itfaiyecilerce yorumu.

Bir de şu uyarı vardır: *Flamma fumo est proxima.* Dumanın dibinde ateş vardır. Bizde; "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz."

Iustitia fundamentum regnorum

Adalet, krallıkların temelidir.

"Mülk" sözcüğü, bu deyime hangi köşeden girdiyse?

Libertas et iustitia

Özgürlük ve adalet.

ABD ordusu sancağında yer alırmış bu sözcükler. Bir yerlerde unutmuş, bildikleri gibi devam etmişler yollarına...

Loci communes

Boş laflar.

Her politikacının ezberinde bolca bulunur.

Male parta, male dilabuntur

Haydan gelen, huya gider.

Hergelece Sözler Latince Aforizmalar, zaman zaman *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nü anımsatıyor, değil mi?

Medio tutissimus ibis

Orta yol, en güvenlisidir.

Ozan Ovid'den... Askere gidecek bir gence verilecek, yerinde bir öğüt...

Minimum decet libere, cui multum licet

Kim ki fazlasıyla hak eder, hak ettiğinin azını kullanırsa iyi eder.

Seneca'nın Senato üyelerine öğüdüdür... Geçmiş vekillere de bugünkülere de!

Multos timere debet, quem multi timent

Çoğunluğun korktuğu kişi, çoğunluktan korkmalı.

Sezar'ın çağdaşı Ozan Publilius Syrus'un devleti yönetenlere uyarısıdır. Şimdi ise yandaş medya var, algı yönetimi var... Çoğunluğu sindirecek türlü çeşitli stratejiler, taktik araçları var.

Mundus vult decipi

Dünya, aldatılmak istiyor.

Çakma ürünler yapın, kalp para basın demiyor bu özlü söz.

Yaşamda gerçekler oldukça karmaşık ve ürkütücü olabildiğinden, gerçeği olduğu gibi kavramak, özümsemek, zaman içinde öğrenilebilecek bir yetidir ve ne yazık, pek azımız bu yetiyi edinebilir, denilmekte...

Ne exeat regno!

Devletin topraklarını terk etmesin!

İngiliz yasaları uyarınca her yurttaşın ülkesinden ayrılırken resmi makamdan izin alması gerekir. AB'den çıkış hareketiniz *Brexit*'e ne diyeceğiz peki, kendi kendinize izin verdiniz?

Nemo patriam quia magna est amat, sed quia sua

İnsan, anayurdunu büyük olduğundan ötürü değil, benzersiz olduğundan ötürü sever.

Doğru. Liechtenstein, Andorra ve diğer bir dizi ülke ufacık ama yurttaşlarına yurt sevgisini pekâlâ hissettiriyorlar.

Non dolet, Paete

Acımıyor ki Paetus.

Kayser Claudius'a başkaldıran Caecina Paetus, ölüme mahkûm edilince karısı, çekmiş hançerini, kendi göğsünün ortasına saplamış. Gözlerini kocasına dikmiş, hançeri çıkartıp kocasına uzatırken söylemiş bu son sözlerini...

Opinio communis

Yaygın görüş.

Siyasetçiler, yaygın görüşü yeniden paketleyip malum olanı, cafcaflı sözcüklerle süsleyip piyasaya sürmekte pek ustadır.

Pacem volo, bellum paro

Barış istiyorum, bu nedenle silahlarımı kuşanıyorum.

Bu söz, Cicero'nun yapıtlarında yer alır, ancak ilk söyleyenin kim olduğu konusunda rivayet muhteliftir: Appius Claudius'a, Horaz'a, Livius'a yakıştırılır. J.J. Rousseau da *Toplum Sözleşmesi* yapıtında bize, "Barış istiyorsan, savaşa hazır ol!" diye seslenir.

Mustafa Kemal'in 1 Mart 1922 tarihli Meclis açılış konuşmasında bu cümleyi duyarız: "Efendiler, '*Hazır ol cenge, ister isen sulh-u salâh*' gerçeğini bir an akıldan çıkartmamak, milli davamızın icaplarındandır."

Mustafa Kemal'in alıntısının kaynağı, 1786-1853 arası yaşamış olan hekim ve ozan Abdülhak Molla'dır. Hekimbaşı Abdülhak Molla, ülkemizde modern tıbbın kurucularındandır, çiçek aşısı zorunluluğunu padişaha kabul ettirmiş, resmi izin "İrade-i Hümayun" ile ilk kez otopsiyi ve kadavra üzerinde patoloji ile anatomi uygulamalarını gerçekleştirmiştir.

Cin okurlara ek bilgi: Latince cümlenin ikinci yarısındaki *bellum paro* ile ünlü makineli tüfek ve tabanca *Parabellum* arasındaki ilişkiyi gözden kaçırmadınız, değil mi?

Pacta sunt servanda

Ahde vefa.

Uluslararası hukukun ve ilişkilerin dayandığı iki temel ilkeden ilkidir. Diğer ilke ise bona fides, "*iyi niyet*"tir.

Bu hukuk ilkesi, borçlar hukukundan kaynaklanır. Uluslararası hukuk, bu ilkeyi borçlar hukukundan ödünç almıştır. Kişilerarası özel hukukta da yerini bulan bu kavramın gelişmesinde İslam hukukun katkısı yadsınamaz.

Bir süredir, ahde vefa diyerek AB'ye bir şeyleri hatırlatmaya çalışıyoruz. Acaba, doğrudan *pacta sunt servanda* desek, anlarlar mı?

Patet omnibus veritas

Gerçek, herkese malum olur.

Er ya da geç... Genellikle de geç malum olur!

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus

Dağ, fare doğurdu.

Latince birebir çevirisi: Dağların doğum sancıları tuttu, gülünç bir fare geldi dünyaya. Biz, üç sözcükle anlatmışız meramımızı...

Pater patriae

Vatanın babası.

Roma Senatosunca, imparatorluğu Galyalılardan kurtaran Marcus Furius Camillus'a verilen bu unvan, sonraları Cicero'ya, Jül Sezar'a, Augustus'a da verilmiştir.

Biz de Süleyman Bey'e böyle seslenirdik bir zamanlar... "Kurtar bizi, Baba!"

Patriae in serviendo consumor

Vatanın hizmetinde bitip tükeneyim.

Alman devlet adamı Bismarck'ın seçim sloganı. Mezar taşında "Kayzer I. Wilhelm'in gerçek Alman hizmetkârı" yazan Bismarck, Hitler'in döneminde yaşasaydı (ya da tam tersi olsaydı), bu iki lider arasında tarz farkını zor bulurduk, diyor çoğu tarihçi. Bismarck'ın sloganı, Hitler'in kalabalıkları güdülediği, '*kendimi feda edeyim bu yolda*' söylemlerine pek benziyor...

Periculum in mora

Tereddüt, tehlikelidir.

Günümüzde tehlikeden uzak ne kaldı ki?

Per maiora

Oy çokluğu (ile).

Oyların bir daha sayılmasını öneriyorum!

Persona grata

Makbul kişi. Saygı duyulan kişi.

Bir ülkenin, bir diğer ülkenin diplomatik misyon için gönderdiği görevlileri kabul etmesi durumunda verdiği sıfattır, bir de *persona non grata* var tabii; o da istenmeyen kişi.

Post meridiem

Öğleden sonra.

Meridiem sözcüğü, gün dönümü anlamına geliyor. İngilizce yazışmalarda, randevu saatinize eklenen p.m. sözcükleri, *post meridiem*'in kısaltmasıdır.

Askeri saatin (saatlerin 00'dan 24'e kadar uzanan sıralaması) kullanılmadığı durumlarda, randevunuzun günün öğle öncesinde (*ante meridiem,* kısaltması a.m.) veya sonrasında olduğunu anlamanızı kolaylaştırır.

Qualis rex, talis grex

Kral nasılsa sürüsü de öyledir.

Milleti koyun yerine koymak, Latin tarzıymış demek ki!

Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi

Krallarının b.k ettiğini temizlemek tebaaya düşer.

Latincede *Achivi* sözcüğü, kadim Yunan kavimlerinden birisini tanımlıyor. Talihsiz bir kavim olmalı...

Qui imperia libens excipit, partem acerbissimam servitutis effugit

Emirlere itaat edenler, esaretin en hunharcasından kurtarırlar kendilerini.

Seneca, emirleri seve seve yerine getirenlerin ödülünü müjdeliyor askerlere. Başka ne yapacaklardı ya? Divan-ı harp bekler itaatsizleri!

Quicumque turpi fraude semel innotuit, etiamsi verum dicit, amittit fidem

Yüz kızartıcı suçu sabit bir kişiye, doğruyu söylese bile, kimse inanmaz.

Bir kez inandırıcılığınızı yitirdiniz mi sittin sene öyle gider. "Adın çıkmaya görsün" ya da "Adın çıkmış dokuza, inmez sekize" deriz ya...

Quintili Vare, legiones redde!

"Varus, bana lejyonlarımı geri ver!"

Quintilius Varus, Roma İmparatorluğu'nun bölge valisi ve üç lejyonun komutanıdır. Varus, girdiği savaşları kaybedip üç lejyonunu da yitirince yaklaşık 15.000-20.000 askerinin ölüsü arasında intihar etmiştir.

Tarihçi Suetonius'a göre, Kayzer Augustus bu cümleyi söylerken öfkesinden kafasını duvarlara vurmuştur.

Quis custodit custodes?

Gözcüleri kim gözleyecek?

Juvenal'in *Yergiler*[9] yapıtında yer alan dikkate değer sorusudur.

Res publica

Halka ait, halk tarafından, devlet.

Niteliğinden ötürü, *privati* (özel olan) ve mülkiyeti için geçerli hukuka tabi olmayan, ticaret dışı mallardır.

İlk kullanım dönemlerinde herhangi bir rejimi tanımlamayan bu deyimin, ilerleyen yıllarda monarşinin karşıtı olarak kullanılmakta olduğunu görürüz. Örneğin, Makyavelli, *res publica*'yı "imparatorluğun karşıtı" olarak kullanmış; "cumhuriyet" anlamını Montesquieu, yapıtlarında "despot yönetiminin karşıtı" kullanımı ile siyaset gündemine kazandırmıştır.

Özetle şu denilebilir *Hergelece Sözler Latince Aforizmalar* okurlarına: Her *res publica* bir cumhuriyet değilse de tutarlı ve köklü her cumhuriyet, bir *res publica*'dır!

Rex regnat, sed non gubernat

Kral, saltanat sürüyor ancak hükümeti yönet(e)miyor.

Polonyalı devlet adamı Jan Zamoyski'nin, dönemin kralı Sigismund II. Augustus'un zayıf yönetim tarzını yererken kullandığı cümlesidir. Böylesi zayıf yönetimlerin kaçınılmaz sonunu biz, pek güzel özetlemişiz: Ya devlet başa, ya kuzgun leşe!

Sacrificum intellectus

Zekânın diyeti.

Aklın, yüksek makamdaki kişinin buyruğu karşısında çaresizliği ve bu buyruğa katlanmak zorunda kalması.

Günümüzde entelektüellerin ödemek zorunda kaldığı diyet(ler); gözaltı, kovuşturma, karalama, yargılama, mahkûmiyet ve dahası...

---

[9] Romalı yazar Juvenal'in, MS 1 ve 2. yüzyılda yazmış olduğu hiciv şiirlerinin toplandığı eseri.

Senatus populusque Romanus

Roma Senatosu ve halkı. Roma devleti.

Kısaltması olan S.P.Q.R., bir yerden tanıdık geliyor, değil mi? (çizgi roman Asteriks'ten!)

Günümüzde, Romalı olmayan İtalyanların esprisini yaptığı kısaltmadır S.P.Q.R.: *Sono Porchi Questi Romani* (Bu Romalılar, domuz).

Sensus communis

Ortak duyu.

Kişiye bağlı olan bir bilgi ya da duyu, başkalarınca da paylaşılması sonucunda ortak duyuya dönüşür.

Sine tempore

Tam zamanında.

Bir de *cum tempore* var, bilinmesi gereken. Akademik dünyada, herhangi bir durumun, belirtilen zamandan daha sonra başlayacağını belirtir, 15 dakikalık süreyi işaret eder.

Talis hominibus fuit oratio qualis vita

Kişinin söyledikleri, yaşantısını yansıtır.

Siyasetçiler dışında kalanlar için geçerli olabilir bu söz... Olmayabilir de!

Tempora mutandur (nos et mutamur in illis)

Zaman değişti, biz de değiştik.

Kayser I. Lothar'ın sözüdür.

Dün dündür, bugün bugündür. Politik narkozunun atası, bu cümle olabilir mi? Düşünmeye değer...

Terra firma

Sağlam toprak. Kuru zemin.

Coğrafyadan bir örnek; Panama Kanalı'nın yer aldığı, Panama kıstağı.

Terra incognita

Keşfedilmemiş topraklar.

Ayak basılmamış, haritası çıkartılmamış arazi. Kişisel planlarımızda, sınırlarımızın ötesinde kalan her nokta, aslında, birer *terra incognita*'dır. Beynimiz de öyledir.

Timeo Danaos et dona ferentes

Danae'den gelen armağanlardan çekinirim.

Kadim Yunan kavimlerinden Danae kenti, Homeros'un destanlarından *İlyada*'da anılır. Tekin olmayan bu kentliler, Truva atını akıl edip armağan olarak gönderenlerden başkası değildir.

Tu quoque, Brute?

Sen de mi, Brutus?

Sezar'ın son sözlerinin aslı, biraz daha uzundur: *Quoque tu Brute fili mi*? Sen de mi oğlum Brutus?

Günümüzde, sizi aldatan, yarı yolda bırakan herkes, bir tür Brutus'tur; ne söyleseniz yeridir.

Ubi bene, ibi patria

Neresi benim için iyi ise orası benim vatanımdır.

"Memleket; doğduğun değil, doyduğun yerdir." demiş, çıkmışız işin içinden...

Vae victis!

Kahrolsun yenik düşen!

Kelt kavminin lideri Brennus; Roma kuşatmasını kaldırma pazarlığı sırasında, terazideki altınları az bulur, kan damlayan kılıcını diğer kefeye koyar ve bu sözü söyleyerek daha fazla altın ister.

Ne demişiz; düşenin dostu olmaz.

Veto!

Karşıyım!

Roma devletinde, *tribün*'lerin (soylulara karşı halkın seçtiği ve halkı koruyan sulh hâkimi) senato kararlarına, konsüllerin kararnamelerine veya devlet görevlilerine karşı söyledikleri sözcük.

Günümüzde; veto etsen ne yazar, veto etmesen ne yazar... Bildiklerini okurlar, ısıtıp ısıtıp tekrar getirirler yasalaşıncaya kadar!

Videant consules

Konsüller görsün!

Kadim Roma'da atanmış iki konsül, zor zamanlarda devletin düzlüğe çıkmasından ve gereken her şeyi yapmaktan sorumlu tutulurlardı.

Kayser Augustus'un şu sözünde de duyulur: *Caveant consules ne quid res publica detrimenti caperet*; Konsüller, Cumhuriyet'in yıkılmaması için gereken ne ise yapsınlar.

Viribus unitis

Güç birliği ile..

İmparator Franz I. Joseph'in benimsediği kişisel söylem. Avusturya – Macaristan birliğini korumaya çabalarken tebaasına sık sık hatırlatırmış... İşe yaramış mı dersiniz?

Vox populi vox dei

Halkın sesi, tanrının sesidir.

Tanrı aşkı ve korkusunun, yasa korkusuyla bir araya gelmesine değerli bir örnektir bu söz.

Aynı zamanda, İngiltere'de, jürinin verdiği kararların tartışılmazlığına noktayı koyar. "Jürinin (halkın) sözü, hakkın (hem tanrının hem de haklı olanın) sözüdür." olarak yorumlanır.

IX.Bölüm

Deo gratias!
Tanrıya şükürler olsun!

Roma'da; çok tanrılı dönemde de Hristiyanlığın benimsenmesi sonrasında da Tanrı korkusu, din adamlarının güdülemesiyle sindirici etkiye sahipti. Yine de esinlenmeye ve çeviriye değer deyimler, sözler yok değil... Sizin için derledik.

Deo gratias!
Tanrıya şükürler olsun!

Acta apostolorum

Havarilerin işleri (yaptıkları).

"Yeni Ahit"in ilk dört bölümünü oluşturan Kanonik İncillerden Matta ve Yuhanna İncilleri, aynı isimlerdeki havariler (Matta ve Yuhanna) tarafından yazılmıştır. Bu bölümlerde İsa'ya inanan, onu izleyen 12 Havarinin yaptıkları (Havarilerin işleri) anlatılır.

Acta Sanctorum

Azizlerin işleri (yaptıkları).

Azizlere atfedilen ve sıradan insanların yapamayacağı, müminlerin inancını pekiştiren mucizeler, kerametler.

Ad maiorem dei gloriam (vicit pietas)

Tanrı'nın yüce onuru adına (inanç, zafere ulaşır).

Cizvit keşişlerin sloganıdır. Yazar James Joyce da bir Cizvit okulunda okuduğu yıllarda, her kompozisyonun bu cümle ile başladığını hatırlar.

Tapınak Şövalyeleri, benzer bir söylemi şiar edinmişlerdir: *non nobis, domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Bizi değil, Tanrım, bizi değil, kendi ismini şereflendir.

Ad pias causas

Dini amaç ile...

Kiliseye bağışların doğrudan Vatikan'ın kasasına gittiğini yadsıyan sözcükler demeti. Şu vitray on yıldır niçin onarılamadı, değil mi?

Anathema sit!

Lanet olsun sana!

Kiliseden dışlanan kişilere söylenen son sözdür. İncil'de, Galatyalılar ve Korintliler bölümlerinde rastlarız.

Angelus

Tanrı'nın meleği.

Angelus; sabah, öğlen ve akşam saatlerinde Meryem Ana'ya yapılan Katolik Hıristiyan duasının adıdır. Dua, *angelus domini nuntiavit mariae* cümlesiyle başlar. Tanrı'nın meleği Meryem'e müjdeledi.

Beatissima virgo

Kutsanmış bakire.

Meryem Ana. O'ndan başka böyle birisi, bulunmaz Hint kumaşıdır.

Consummatum est

Her şey sona erdi.

Hz. İsa'nın son sözüdür. Aynı söz, Hristiyan ayinlerinde, cemaate törenin sona erdiğini bildirir.

Deo volente

Tanrı'nın izniyle...

Biz, "inşallah" diyoruz; Allah dilerse, Allah nasip ettiyse...

Ecce homo!

İşte insan!

"İsa, başında dikenli taç ve üstünde kızıl giysilerle göründü. Vali Pilatus, '*Ecce homo!*' dedi. Kâhinler ve muhafızlar, İsa'yı görünce, 'Çarmıha ger!' diye bağırmaya başladılar." (İncil, Yahya, 19:4-6)

Bu Latince terim, Avrupa resim sanatında Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce halka tanıtılması sahnesini niteler.

Azra Erhat'ın mutlaka okunması gereken kitabı *Ecce Homo*'nun, 1969 yılı Can Yayınları baskısına önsözden alıntıdır: "İsa'yı çarmıha gönderme kararını istemeye istemeye verdiğinde, Vali Pontuslu Pilatus'in yaşadığı sıkışmışlığın, baskının ve çaresizliğin etkisiyle, ağzından bilinçsizce dökülen bu sözcükler, insanlığın binyıllardır süregelen ve daha da sürecek serüvenine tutulmuş bir ayna gibidir."

Düşünür Nietzsche'nin, ölümünden sonra yayınlanan bir yapıtı da aynı adı taşır.

Extra ecclesiam nulla salus

Kilise dışında kurtuluş yoktur.

İslamiyeti, Yahudiliği, Budizmi, Hinduizmi, Şintoizmi, Sihizmi, Bahailiği, Jainizmi ve ateizmi toptan hiçe sayan tuhaf iddia. (Sahibini bağlar!)

Extra culpam esse

Kabahatsiz olmak.

Vali Pontuslu Pilatus, bir kap su getirtmiş, ellerini bu suda yıkamış ve şöyle buyurmuş: "Ben, bu insanların kanını ellerimden yıkadım, çıktı. Bundan sonrası, sizin sorununuz!"

Buyurun, buradan yıkayın!

Fiat lux!

Işık olsun!

İlk bakışta, Fiat'ın lüks segment otomobillerinin katalog başlığı gibi duruyorsa da hiç öyle değil: Musa'ya göre, yaratılışın ilk aşamasındaki ilk iki sözcük bunlar. Tanrı'nın "yeryüzü aydınlansın" isteğini özetliyorlar.

Habemus papam

Bir Papamız var!

Vatikan'da kardinallerin Papa seçiminin sonucu, bacadan yükselen beyaz duman ile müminlere müjdelenirken bu ses duyulur San Petro meydanında.

In caritate servire

Sevgiyle hizmet etmek.

Hristiyan din adamlarının hizmet söylemi. Servire, aynı zamanda, boyun eğmek, kölelik etmek anlamlarına da geliyor, yani bizdeki "seve seve" tadında...

Mater dolorosa

Kederli ana (Meryem).

Hristiyan dini müzik türü "*Stabat Mater*"de çok dokunaklı seslendirilir bu tanım.

Pergolesi'nin bestesi, en beğenilenidir.

Vivaldi'nin *Stabat Mater* adlı bestesinde de şu mısraları duyarız.

"Kederli ana
gözü yaşlı durmaktaydı
çarmıhın yanında
ki o çarmıha
oğlu gerilmişti."

Mae culpa, mae culpa, mae maxima culpa

Benim suçum, benim suçum, benim en büyük suçum.

Bu cümle, bir Hrıstiyan günahkârın Tanrı'ya günahlarını itiraf etmesi anlamına gelir. Hristiyanlık'ta günah çıkarma işlemi, işlenen günahların, bunları Tanrı'ya bildirmekle görevli rahibe anlatılması ve kabul edilmesiyle gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu söz, "suçumu, günahlarımı kabulleniyorum, beni onlardan arındır, affet" anlamına gelir.

Mulier taceat in ecclesia

Kadınlar kilisede sussun.

Aziz Paul'un buyruğudur. İncil'de, Korintliler'de yer alan bu buyruğa kadın Hristiyanlar ister istemez uyarlar.

Noli me tangere!

Dokunma bana... Alıkoyma beni.

İsa'nın mezarı başında gözyaşı döken Mecdelli Meryem, mezarın boş olduğunu görür ve İsa'nın cesedinin kaçırılmış olduğunu sanır. İsa ise oracıktadır, Meryem'e seslenir ve şöyle der: "Alıkoyma beni, çünkü Baba'ya gitmedim henüz. Var git, öğrencilerime, Babama ve Babanıza, Tanrıma ve Tanrınıza gittiğimi müjdele."

Pater, peccavi!

Peder, günah işledim!

Katolikler, günah çıkartmaya bu sözcüklerle başlar. Günahlarının ne kadarı bağışlanır, orasını peder bilir!

Quod est avertat

Tanrı korusun!

Her dilde, gün boyu milyarlarca defa tekrarlanan cümle...

Quod scripsi, scripsi

Ne yazdıysam, yazdım.

Değiştirilmesi düşünülmeyen kararlar için söylenen Latince sözdür.

Hz. İsa çarmıha gerildiğinde, haç üzerinde yazılı olan "Nasıralı İsa, Yahudilerin Kralı" sözlerinin değiştirilmesini isteyen Yahudilere, Vali Pontuslu Pilatus bu sözü ile karşı çıkmış.

Quo vadis?

Nereye gidiyorsun?

Aziz Petrus, son akşam yemeğinde, Hz. İsa'ya sorar "Nereye gidiyorsun?" Aldığı yanıt, şöyledir: "Benim gittiğim yere sen gelemezsin, beni izleyemezsin." Petrus bu yanıta karşı çıktığında, İsa'nın sözleri ilginçtir: "Bu gece horoz üç kere ötmeden sen, beni inkâr edeceksin." Olaylar geliştikçe, Hz. İsa'nın dediği gerçekleşir.

Ey okur, bil ki ihanet ve inkâr, sana daima yanı başından gelir.

Roma locuta, causa finita

Roma son sözü söyledi, konu kapandı.

Günümüz Romasında Vatikan yer alıyor, o ne derse oluyor. Sus pus olunuz emri, buna dâhildir. (bkz. *Spotlight* filminde işlenen gerçekler ve kilisenin tavrı)

Sic transit gloria mundi

Görkem, böylece geçiverir dünyadan...

Bu söz ile yeni seçilmiş Papa'ya; ihtişam ve zenginliğine rağmen "ölümlü olduğu", dünyada hiçbir şeyin kalıcı olmadığı ve bu dünyanın gelip geçici olduğu hatırlatılır.

"Dünya malı, dünyada kalır." diyoruz biz...

Sole fide

Yalnızca iman ile.

Protestan inancına göre, yapılan iyi şeyler cennete gitmek için neden olmaz, bunlar cennete gidecek olmanın sonucudur. Kimin cennete gideceği zaten en başından beri bellidir. İnsanın yapabileceği tek şey Tanrı'nın varlığına inanmaktır, yani *sole fide* yeterlidir.

Summum bonum

En üstün iyi.

Aquinolu Thomas, 13. yy'da Tanrı'yı böyle tanımlamış, Erich Fromm ise bu Latince söz öbeğini "üstünlük simgesi" olarak kullanmıştır.

Felsefe ve dinbilimde, "en üstün iyi" üzerine üç tür değerlendirmeye rastlarız; mutlulukla tanımlanan en üstün iyi, görev ya da erdemle tanımlanan en üstün iyi ve hem mutluluk hem erdemle tanımlanan en üstün iyi.

Sevgili okur, falınızda bugünkü "en üstün iyi" durumunuzdan ne haber?

Tempus clausum / feriatum

Yasaklı süre.

Kilisenin, cemaate türlü çeşitli yemeyi içmeyi, eğlenmeyi, keyif veren maddeleri kullanmayı yasakladığı günler.

X.Bölüm

Fabula docet!
Masaldan al dersini!

Onlar öyle demiş, biz "kıssadan hisse" diyerek bitiririz masallarımızı. Her gün siyasetçilerden türlü çeşitli masallar dinler duyarız da ders almayız.

Fabula docet!
Masaldan al dersini!

Accidit in puncto, quod non speratur in anno

Yıllarca beklenir de olmaz, göz açıp kapayıncaya kadar oluverir.

Sadece masallarda mı olur bu? Gün içinde tanık olduklarımıza bir bakın hele!

Adhuc tua messis in herba est

Bekle bakalım, hele başağın bir boy versin.

Sabrın ve başarının ödülü, bir çırpıda gelmez.

Animi sub vulpe latent

Kurnazlığın ardında kişinin özü, ruhu saklıdır.

Güzel bir atasözümüz var, Latinceden daha net bir uyarı içeriyor: Hacı sandığının, sonradan çıkar haçı.

Aperta transire

Açık geçit.

Türlü çeşitli tehlikeler ile dolu olabilir açık geçitler... Ola ki ağaca bakmaktan ormanı göremez olur insan!

Apparet id etiam caeco

Kör bile görebilir bunu!

Metin Şentürk, o daima neşeli ve içten tavrı ile özür dilemişti seyircilerden: Kusura bakmayın, gözümden kaçmış!

Apud eum offendit

Dargınlığa neden oldu.

İnsan; karşısındakini kırmak, darıltmak ister zaman zaman... Bile isteye yapar bunu... Araya incelikle mesafe koymak varken...

Arcem facere a cloaca

Bir kanalizasyon çukurundan kale yapıvermek.

Abartmak, pireyi deve yapmak.

Beneficium senectutis

İlerlemiş yaşın da vardır bir hoşluğu...

Hımm... Romatizma, yüksek tansiyon, diyabet, göz hastalıkları, demans... Yaşlılığın hoş tarafları, öyle mi!?

İnternette rastlamış olabilirsiniz şu karikatüre: iki yaşlı kadın oturmuşlar, birisi diğerine soruyor: "Yahu, şu benim tutulduğum bir Alman adam vardı, neydi adı?" Diğeri de cevap veriyor: "Alzheimer!"

Causa mortis

Ölüm nedeni.

Dırdır, vıdı vıdı bile olabilir ölüm nedeni. *Quod est avertat*!

Cautius loquitur

Dikkatli konuşuyor.

Her bir sözcüğünü kuyumcu terazisinde tartıyor demek ki.

Cibi condimentum fames est

Açlık, her yemeğin baharatıdır.

Okurlarımız için bir atasözümüz: Aç köpek, fırın deler.

Cogitationis poenam nemo patitur

Düşüncesinden ötürü kimse cezalandırılamaz.

Üstat, nerede yaşıyorsunuz siz? Hangi çağdasınız?

Cogito, ergo sum

Düşünüyorum, öyleyse varım.

"Her şeyden kuşku duyabilirim ama kuşku duyduğumdan kuşku duyamam; ne var ki kuşku duymak düşünmektir ve öyleyse şu kesindir: düşünüyorum, öyleyse varım." Rene Descartes

"Lahana, otomobil, veba mikrobu ve yıldız / hep hısım akrabayız / ve ey güneş gözlü sevgilim, *cogito ergo sum* değil / bu haşmetli ailede varız da düşünebilmekteyiz..." Nazım Hikmet, *Rubailer*

Compressis manibus sedere

Ellerini kavuşturup öylece oturmak.

Tembellerin şahının kutsal pozisyonu...

Contra vim mortis non est medicamen in hortis

Ölümün gücünü yenebilecek şifalı bir bitki yok ki bahçemizde.

Ölüm kapıya dayandı mı hasta çaresiz, hekim çaresiz.

Acı bir fıkra: Adam, doktora gitmiş, muayene tamamlanmış. Adam anlamış bir şeylerin yolunda gitmediğini, sormuş: "Doktor, daha ne kadar yaşarım?" Doktor yanıt vermiş: "10... 9... 8... 7... 6..." *Quod est avertat*! diyoruz.

Cornix cornici nunquam oculos effodit

Karga, karganın gözünü oymaz.

Bire bir çevirisi ile bizim atasözümüz tam örtüşüyor! Bize, ekleyecek bir şey kalmadı.

Cui dolet, meminit

Canı yanan, unutmaz.

Sütten ağzı yanan...

Cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare

Herkes hata yapabilir ama sadece aptallar hatalarını tekrarlar.

Cicero'nun sözüdür, şunu işaret ediyor olabilir mi? Akıllı ile aptal arasındaki fark nedir, bilir misiniz? Her ikisi de hata yapar, aptal hep aynı hatayı... Akıllı ise her defasında başka bir hatayı!

Cum tempore invenietur ratio rei expediendae

Zaman ilerledikçe işleri halletmenin bir yolu da bulunacaktır.

Aristoteles, ağrıdan yakınanlara önerirmiş: "Ağrı çekiyorsan zamana bırak... Ya kendi gider ya seni götürür!"

Deforme est de se ipsum praedicare

Kişinin kendisini övmesi ayıptır.

Cicero'nun bu sözü; halkla ilişkiler müdürlerinin, menajerlerin, basın sorumlularının türemesinden çok önce sarf edilmiştir.

De me expertus sum

Deneyimlerime dayanarak, uzman olduğum konuda.

Ahkâm kesebilirim. Öyle mi?

Dies irae, dies illa solvet saeclum in favilla

Kıyamet günü, Tanrı'nın gazabı dünyayı yakıp küle dönüştürecek.

Latince cenaze ayini ilahisi bu cümleyle başlar. Kıyamette kurulacak mahkemenin yüreklere saldığı korku, her zaman ürkütücü olmuştur. 1965 yılında, Vatikan tarafından, "korkutucu ve rahatsızlık verici" sözlerinden ötürü Katolik ayin repertuvarından çıkartılmıştır.

Dies irae, Mozart'ın *Requiem* adlı bestesindeki en güzel bölümlerden birisidir. Şef Herbert von Karajan ve Berlin Filarmoni kaydını dinlemelisiniz. Video kaydını bulursanız, tüm eserin icrası boyunca, Karajan'ın önünde asla nota bulunmadığına dikkat ediniz.

Dii nos quasi pilas homines habent

Tanrıların elinde oyuncak top gibiyiz.

Çok tanrılı bir dine mensupsanız, yukarıda takımlar, hatta lig oluşturulacak kadar çok sayıda tanrı olduğunu bilirsiniz.

Dimidium facti, qui coepit, habet

Başlamak, bitirmenin yarısıdır.

Ducunt volentem fata, nolentem trahunt

Kader; kabulleneni ileri taşır, reddedeni paçavraya çevirirmiş.

Avusturyalı ozan Ferdinand Raimund ise şöyle diyor: "Kaderin elinde bir rende var, hepimizi bir rendeler."

Dum spiro, spero

Nefes aldıkça umudumu yitirmem.

Bize sorarsanız, yoğun bakım ünitelerinin girişine yazılmalı bu söz!

Emma Goldman'ın "...artık hayal kuramadığımızda ölürüz." deyişini hatırlatıyor.

Est quaedam flere voluptas

Ağlamak da bir zevktir.

"sevin ağlayabiliyorsan / unutmanın kardeşidir ağlamak / uyanır uyanır yatağında duyguların / düşüncenin kucağında hep çocuktur ağlamak."

Özdemir Asaf'tan alıntıdır, şiirin tamamı bulunup okunmalıdır.

Frustra surdas aures fatigare

Sağır kulaklara bir şey anlatmaya uğraşmak.

Sağır kulaklara bir şey anlatmaya uğraşma!

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo

Taşı delen, suyun gücü değil; damlaların sürekliliğidir.

Azimle ..... taşı deler! Buna ne der Latinler?

Hodie mihi, cras tibi

Bugün bana, yarın sana.

Günümüzde bir çıkar söz konusu ise bugün bana, yarın bana, öbür gün bana... Doğmaz ayın son çarşambası da sana! Değilse bugün benim başıma gelen, yarın senin başına gelebilir uyarısı anlaşılmalı.

In cunctis domina pecunia est

Para, her şeye hükmü geçen bir kraliçedir.

Günümüzde kraliçelerin adı belli: dolar, euro, pound, frank...

In vitro

Deneysel ortamda.

Vitro, borosilikat camıdır. İlk deneyler bu cam türünden tüplerde yapıldığından ötürü, bu terim doğmuş ve yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde tüp bebek kavramının tıbbi terimi de *in vitro fertilization,* kısaca "IVF"dir.

In vitro'nun karşıtı, *in vivo*'dur. Canlı içinde, canlı bedeninde anlamındadır.

Inter arma caritas

Silahlar arasında şefkat.

Uluslararası Kızılhaç Federasyonu'nun sloganıdır. Lafta kalmıştır.

Inter sacrum saxumque sto, nec quic faciam scio

Ne yapacağımı bilemeden, kurban ile taş arasında kalakaldım.

Ozan Plautus (şu kalemşor fırın işçisi), açmaza düşmeyi pek güzel tanımlamış bizlere...

Lupus pilum mutat, non mentem

Kurt, tüyünü değiştirir, huyunu değil.

Önceki sayfalarda Latin yazar, kurdun yerine tilkiyi koymuştu: "Tilki; tüyünü değiştirir, huyunu değil." olarak çevirmiştik, daha şıktı doğrusu. Kızıl rengi ile güzeldir tilki kürkü...

Malitia ipsa maximam partem veneni sui bibit

Kötü kişi, zehrinin çoğunu kendisi içermiş.

Keşke öyle olsa! Günümüzde kötüler, panzehiri de saklıyorlar...

Magna pars libertatis est bene moratus venter et contumeliae patiens

İçimizin huzurlu olmasındaki büyük pay, bazen karşılaştığımız bir haksızlığa dayanıklı bir mideye sahip olmamızındır.

İçine at, at, at... Nereye kadar? İşkembe-i kübra mı bu?

Media in vita in morte sumus

Yaşamın yarısında, ölümün kıyısındayız.

Ortaçağ kilise ilahisinde yer verildiği üzere, müminlere bir hatırlatma. Gerçeğin ta kendisi bu; bedenimiz, doğum anında başlayan bir yıkım sürecindedir, ölüme doğru ilerleriz adım adım...

Medicus curat, natura sanat

Doktorlar tedavi eder, doğa iyileştirir.

Doğanın iyi tarafı, neşter kullanmamasıdır!

Memento moriendum esse!

Ölümü hatırla.

Bu Latince söz öbeği, kısaltılmış biçimi ile bilinir: *Memento mori.*

Mendacem memorem esse oportet

Yalancının güçlü bir belleği olmalı.

Böylece, yalancının mumu yatsı sonrasına kadar yanabilir...

Mens sana in corpore sano

Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur.

Juvenal'e atfedilen cümlenin Latince özgün biçimi, daha uzun ve farklı bir içerik taşıyor: *Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.* Tanrıdan sağlam vücutta sağlam dimağ bulunmasını dilemek gerekir.

Misericordia est vitium animi

Merhamet, kalbe özgü bir kusurdur.

Şu zalime, acımasıza bakın hele!

Mors porte vitae

Ölüm, yaşama açılan kapıdır.

Ozan Titus Lucretius Carus'un (Lukretius) şu sözleri de kaydetmeye değer: *Mortalem vitam mors immortalis ademit*; ölümsüz ölüm, fani yaşamı alıp götürdü.

Mors certa, hora incerta

Ölüm kesin, saati ise belirsizdir.

Leipzig kentinde, merkez saat kulesinde bu yazı yer alır. Leipziglilere sorarsanız ne demek diye, şöyle yanıt verirler: "Canım çıksın ki bu saat doğruyu göstermiyor!"

Natura non facit saltus

Doğa, büyük sıçramalar yapmaz.

Kuantum sıçraması teorisinden önce söylendiği besbelli. *Kuantum sıçraması,* olağandışı bir süreçle gelen, ansızın ve öngörülemeyen biçimde gelişen değişimi tanımlar.

Nescis, quid vesper serus vehat

Gece, nelere gebedir bilemezsin.

Gün doğmadan neler doğar. Latince çeviri ile atasözümüz birbirlerini selamlıyorlar.

Nescit, quot digitos habeat in manu

Elinde kaç parmağı var, onu bile bilmez.

Cahil cühela!

Nihil aeque sanitatem impedit quam remediorum crebra mutatio

Sık ilaç değiştiren, şifa bulamaz.

2000 yıl öncesi için doğru. Günümüzde ilaç da değiştiriliyor, dozu da... Hatta kişiye özel ilaç tedavileri uygulanıyor. Siz, doktorunuza güvenin.

Non venit vulnus ad cicatricem, in quo medicamenta temptantur

Sık sık yeni bir ilaç sürülen yara, kabuk bağlayamaz.

Bir üstteki deyime düştüğümüz notlarımızdan şaşmayınız.

Non quaerit aeger medicum eloquentem

Hastanın aradığı, çenesi kuvvetli bir doktor değildir.

Doğru tanı koysun, doğru ilacı yazsın yeter. Bir de "Bir aspirin alın, sabah beni ararsınız." diyenler var, onlardan kendinizi sakının!

Nonli equi dentes inspicere donati!

Hediye atın dişlerine bakılmaz.

Atın sağlığı ve yaşı, dişlerine bakılarak anlaşılabilir. Denilen odur ki; hediye hediyedir, olduğu gibi kabul edin. Günü gelir, siz de sarıp sarmalayıp eşe dosta hediye edersiniz.

Nolim esse eo, quo lille est, loco

Onun olduğu yerde olmak istemem.

Kısaltmışız: "Onun yerinde olmak istemem." diyoruz.

Novissima verba

Son sözleri.

Şoför: "Kamyonun önü boşmuş, gazlayayım ben..."

Yaya: "Şu otobüsten sonra karşıya geçebiliriz."

Aşkitolar: "Aşkım, bende bir değişiklik görüyor musun?" "Yoo?"

Nil nocere

Zarar vermeyeceksin.

Hipokrat'ın bütün hekimlere altın öğüdüdür.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci

Yararlı ile hoş olanı harmanlayanlar, övgüye layıktır.

Peki, çoğu ilaç niçin acıdır diye sormazlar mı adama?

Omnes una manet nox

Hepimizi o malum akşam bekliyor.

Ozan Horaz hepimize, "dönülmez akşamın ufkunda" olduğumuzu hatırlatıyor.

Omnis homo mendax

Her insan, bir yalancıdır.

Biliyoruz...

Optimus odor in corpore est nullus

Hiç kokmayan ten, en güzelidir.

Parfüm endüstrisini iflasa sürükler bu deyiş!

Otium cum dignitate

Onur ve huzur ile...

Cicero'nun dilinden ideal emeklilik tanımı.

Probatum est

Etkisi kanıtlanmıştır, onaylanmıştır.

Demek ki yararını görmeseniz bile zararı dokunmaz.

Pulvis et umbra sumus

Hepimiz toz ve gölgeden ibaretiz.

Ozan Horaz, yine güzel konuşmuş. Kül küle, toz toza karışacak ve biz yok olacağız...

Punctum saliens

Sıçrama noktası.

Aristoteles'e göre, kanda var olan yaşam belirtisi.

Tıbba göre; ceninde kalbin ortaya çıkışının ilk izi, yaşamın ilk anı olarak da tanımlanabilir.

Quae medicamenta non sanant, ferrum sanat, quae ferrum non sanat, ignis sanat

İlacın iyileştiremediğini demir iyileştirir, demirin iyileştiremediğini ateş iyileştirir.

Hipokrat'ın dilinden sözün devamı sanırız şöyle; ateşin iyileştiremediği hasta hiç iyileşmez!

Quem di diligunt, adolescens moritur

Tanrı, sevdiği kulunu erken alır yanına.

Plautus'un sözüdür. Sinema ve müzik dünyasının yıldızlarının genç ölümlerini bu deyişle ilişkilendirebilir miyiz?

Quaeris, quare te fuga ista non adiuvet? Tecum fugis

Kaçıp gidiyorsun ama niçin kurtulamıyorsun, diye soruyorsan yanıtı kendinde ara. Sen, seni de beraberinde götürüyorsun.

Her şeyden kaçabiliriz de kendimizden asla!

Qui alteri exitium parat, eum scire oportet sibi paratam pestem

Başkalarının çöküşünü hazırlayan, kendi felaketini de hazırlar.

Başkasının kuyusunu kazan, kazdığı kuyuya düşer.

Qui tacet, consentire videtur

Sessiz kalan onaylıyordur.

Ya da büyük baskı altındadır!

Quibusdam aegris gratulato fit, cum ipsi aegros se esse senserunt

Hasta olduğunun pekâlâ farkında olan hastayı kutlamak gerek.

Hastalıklı zihinlere ne yapmalıyız?

Quid sit futurum cras, fuge quaerere!

Yarın ne olacak diye sorup soruşturma.

Que sera sera denir Fransızcada. Her şey olacağına varır anlamına gelir.

Quidquid agis, prudenter agas et respice finem!

Ne yapıyorsan, aklını kullanarak yap ki sonucu doğru ve iyi olsun.

Öğüt, güzel ve yerinde ancak teori ve pratik farklı sonuçlar doğurabilir.

Quis ullam pro beneficiis deberi putat gratiam?

Kim yaptığı iyiliklerin karşılığında bir teşekkür bekler?

Boşuna bekler... Karşı taraf ise daima yapılanın daha fazlasını bekler!

Quod latet, ignotum est, ignoti nulla cupido

Gizli saklı olan, bilinmez. Bilinmez olanı da kimse arzu etmez.

Ozan Ovid'in kaleminden bilmece gibi bir öğüt.

Quomodo fabula, sic vita non quam diu, sed quam bene acta sit, refert

Tiyatroda olduğu gibi yaşamda da sahnede ne kadar uzun kaldığınız değil, rolünüzü ne kadar iyi yaptığınız önemlidir.

Bir de nefret ettiklerinizin, düşmanlarınızın, size kazık atanların ölümlerini görecek kadar yaşamak önemli olabilir. Ne dersiniz?

Quos deus perdere vult, dementat prius

Tanrılar yıkımına karar vermeye görsünler, adamın gözünü bağlarlar.

Kısmetini kapatabilirler, basiretini bağlayabilirler. Hikmetlerinden sual olunmaz ki!

Quot homines, tot sententiae

Ne kadar çok insan varsa o kadar çok farklı düşünce vardır.

Publilius Syrus'un sözü olarak biliriz ancak ondan önce de birçok insan bunu ya da benzerini söylemiştir. Yaygın bilinişi, döner dolaşır Latince sözü doğrular.

Rem involutam emere

Sarıp sarmalanmış bir şeyi satın almak.

Akıllı adamın işi değil, içindekini görmeden almak. Bir de akşam pazarından bir şey alınmamalı diye ekliyor bizim evdekiler.

Reseda, morbos reseda

İyileştir, hastalarımızı yine iyileştir.

Bu Latince söz öbeğinin sihirli olduğuna inanılır, hastanın başucunda tekrar tekrar söylenirse iyileşme sağlaması beklenirmiş. Denemesi, bedava!

Sceletus, non homo est

Artık o bir iskelet, insan değil...

Varlığının soluk bir gölgesi sadece...

Sero venientibus ossa

Geç gelenlere, kemikler kalır sadece.

Sona kalan, dona kalır. Bizim deyişimiz daha güzel, değil mi?

Simila similibus curantur

Benzeri, benzerini iyileştirir.

Çivi, çiviyi söker.

Subsilire in caelum ex angulo licet

Bir niş bulabilse insan, kimse tutamaz onu göğe kadar.

Doğru ve işe yarar bir niş ürün bulabilsek bizi de kimse tutamaz piyasada.

Suum cuique!

Herkes, hak ettiğini bulur.

Farsçayı kullanarak sözü biraz daha açalım: *Khalayegh, har-che layegh.* "Halk, her neye layık ise" demek... Böylesi daha güncel oldu, değil mi?

Tempora si fuerint nubila, solus eris

Gökte kara bulutlar belirince yalnız kalırmış insan.

"Düşenin dostu olmaz." diyor atasözümüz ancak bugünlerde kara bulutlar belirmeden bile en ufak esintide uzaklaşıyor eş, dost, akraba...

Tempus fugit

Zaman uçar.

Söz, bu kadar değil. *Tempus fugit, aeternitas manet.* "Zaman uçar, sonsuzluk kalır" anlamına geliyor.

Tertium non datur

Üçüncü hâlin olanaksızlığı

Bu, aynı zamanda, bir mantık terimidir. Buna göre; A, ya A'dır ya da A değildir. Türk Dil Kurumu, bu terimi dilimize "üçüncünün olmazlığı" biçiminde kazandırmıştır.

Tolle, lege!

Al ve oku!

Denir ki; sonradan Aziz mertebesine erişen Augustus'a küçük bir çocuk böyle seslenmiş. Augustus da el yazması İncil'inden rastgele bir sayfayı açmış ve "Romalılar" bölümü ile karşılaşmış. Bu sayfanın açılmasında bir hikmet olduğuna inanan Augustus'un imanı pekişmiş, yaşam biçimini değiştirmiş.

Tute hoc intrinsi; tibi omne est exedundum

Çorbayı sen karıştırdın, kaşıklamak da senin hakkın.

Tekkeyi bekleyen, çorbayı içer.

Tres faciunt collegium

Topluluk olmak için üç kişi yeter.

Bir caz topluluğu için de öyle: Crimson Jazz Trio, Nat King Cole Trio, Bill Evans Trio...

Ultima (hora) latet

Son saatimiz bilinmez.

Olsun, varsın bilinmesin!

Vestigia terrent

İzler, ürkütüyor.

Ezop, aslan ile tilki fablında anlatır: tilki, aslanın davetine kulak asmamış. Aslan, öfkelenmiş. Niçin gelmediğini sorunca, tilki yanıtlamış; "Azizim, baktım, senin inine giden izlerin haddi hesabı yok ama inden dışarıya çıkan bir tek iz bile yok!"

Vivat, crescat, floreat!

Çok yaşasın, büyüsün, başarılı olsun!

Çocukların Latince ile tanışması için, doğum günü pastasının üzerine yazdırabilirsiniz. Anlamayacaklarından emin olabilirsiniz!

Vivos voco, mortuos plango, fulgura flango

Yaşayanları çağırıyorum, ölülere ağlıyorum, şimşekleri kırıp parçalıyorum.

Size bu sözcükler verilse bir şiir için ilham bulabilir misiniz?

Alman ozan, yazar Schiller, *Çanın Şarkısı*[10] şiiri için, bu sözcüklerin verdiği ilhamı yeterli saymış. Sözü edilen Münster'deki çanın üstünde bu sözcükler yıllardır varmış. Schiller'in şiiri büyük beğeni kazanınca 1799'dan itibaren çan, 'Schiller'in çanı' olarak anılmaya başlamış.

[10] Friedrich Schiller'in, 1799 yılında yazdığı lirik eseri.

XI.Bölüm

Non liquet
Mesele açık ve net değil!

Yok canım! İzleyen satırlarda yer verdiğimiz her deyim, sözcük ya da sözcük öbeği, öylesine açık ve net ki! Hele, yaşamın türlü çeşitli anlarına, şaşırtmacasına, dramına, insanlara ve yapıp ettiklerimize nasıl da uyduklarına hayran olmamak elde değil…

Non liquet
Mesele açık ve net değil!

A maiori	Büyükten, büyüğünden.
Ad oculos	Göz önüne sermek.
A posteriori	Sonradan gelen, deneyimle kazanılan bilgi.
A priori	Önce gelen. Önsel. Doğduğumuzda zihnimize önceden yerleşmiş bilgi. Doğruluğu veya yanlışlığı, deney yapılmaksızın kanıtlanabilen önerme.
A potiori	Çoğunluğa göre. Güçlü ya da daha önemli olandan kaynaklanan.
Ad absurdum	Olanak dışı. Absürd. Mantık dışı.
Ad acta	Dosyaya kaldırmak.
Ad hoc	Belirli, özgül bir amaca yönelik olmak. (Kalıcı değildir ve süreklilik göstermez.)
Ad infinitum	Sonsuza kadar. Sınırsız.
Ad libitum	Kişinin kendi isteğine bağlı olarak.
Ad litteram	Harfi harfiyen.
Ad nauseam	Bıktırana kadar. Bulantı yaratana kadar.
Ad usum proprium	Kişisel kullanım için.
Alibi	Suç işlendiği sırada, orada bulunmadığının kanıtı.
Anno domini	Birebir çevirisi, efendimizin (Hz. İsa) yılı. Milat.
Brevi manu	Elden. (Örneğin; elden teslim.)
Circulos vitiosus	Sonsuz döngü.
Cui bono	Kimin yararına?
Cum tacent, clamant	Suskunluklarıyla suçluyorlar.
Datum	Tarih. (Örneğin; günün tarihi.)
De facto	Fiili olarak. Gerçekte. Uygulamada.
Dies diem docet	Bir gün, diğerine bir şeyler öğretir.
Ea condicione	Bu koşullar altında.
Eo ipso	Kendiliğinden.
Ergo	Öyleyse, o hâlde.

Et cetera	Vesaire. Geriye kalanlar. (Türkçede *vs.*, İngilizcede *etc.*, Almancada *usw.*)
Ex abrupto	Ansızın.
Ex commentariis sapere	Yorumlardan akıl yürütmek, çıkarsama yapmak.
Ex ungue leonem	Aslanı pençesinden tanırsın.
Facit	Yapar. Elinden gelir.
Faucibus premor	Boğazımı sıkıyor. Boğazıma çöktü.
Fons et origo	Kaynak ve köken.
Grosso modo	Genel hatlarıyla.
Habeat sibi	Kendisine ait.
Hic et nunc	Burada ve şimdi.
Homo sapiens	(Antropolojik terim) Zekâsını kullanabilen insan.
Horribile dictu	Söylenmesi korku salan.
Ignorabimus	Bilemeyeceğiz (Dr. Emil du Bois-Reymond'un duyu organlarımızın yetersizliğine dayandırdığı 'bilemeyeceğimiz' savı.)
Imprimatur	Basılabilir onayı.
In abstracto - in concreto	Soyut-Somut.
In aeternum	Sonsuza kadar.
In continuo	Süregiden.
In corpore	Bir bedende.
Individuum	Birey. Bölünemez olan.
In effigie	Temsili, canlandırma.
In extenso	Tam olarak. Bir kısaltma veya özetleme yapılmaksızın.
In extremis	Son anda, büyük zorluklar içinde. Tıpta, ölüm anında; hukukta, son nefeste.
In fidem	İman ile.
In genere	Genel olarak, genel anlamda.
In honorem	Bir kişinin onuruna.

In infinitum	Süresiz olarak.
In integrum	Özgün biçimini yeniden kazandırmak.
In mandatis	Görevlendirilmiş.
In margine	Kenarında.
In memoriam	Anısına.
In mora	Gecikme, temerrüt, herhangi bir nedene dayanmaksızın borcu ödememekte direnme.
In natura	Doğada, doğadaki biçim ve durumu ile.
In nexu	Bağlantılı.
In nomine	Bir kişinin adına görevlendirilmiş.
In nuce	Nüve hâlinde, kısa ve öz.
In obscuro	Karanlıkta, esrarengiz.
In pectore	Göğüste, henüz açıklanmamış ve gizli olan.
In puncto	İlişkili olarak, hakkında.
In spe	Müstakbel.
In suspenso	Kuşkulu, açıklığa kavuşturulmamış.
Integrum abire	Zarar görmeden kurtulmak.
In tergo	Bir nesnenin arka yüzünde.
Interim fit aliquid	Geçen süre içinde bir şeylerin olacağı beklentisi.
Ipsissima verba	Harfiyen, kelimesi kelimesine. Tıpkı söz.
Lapsus	Hata.
Lapsus calami	Kalem sürçmesi.
Lapsus linguae	Dil sürçmesi.
Lapsus memoriae	Bellek hatası.
Liberum arbitrum	Özgür irade.
Licentia docendi	Bir üniversitede ders vermek için yeterlilik izni.
Licet	İzin verilmiş olan.
Locus communis	Sıradan, çok bilindik, alelade, harcıâlem.
Maculam delere	Bir yanlışı düzeltmek.
Memorandum	Kısa, hatırlatma amaçlı not. Tezkere.
Minima de malis	Kötüler içinde en az kötü olan.

Modus vivendi	Yaşam biçimi.
Narrato refero	Alıntı yapmak, alıntı yaparak anlatmak.
Nihil obstat	Engeli bulunmayan. (Roman Katolik kilisesinin bir kitabın incelendiğini, kitapta inanç ve ahlaka karşı hiçbir şeyin yer almadığını gösteren resmî sansür belgesi.)
Nolens volens	İster istemez, zorunlu olarak.
Nondum	Henüz değil.
Non faciunt meliorem equum aurei freni	Altın eyer bile, bir atı koşabildiğinden daha iyi koştur(a)maz.
Non liquet	Mesele açık ve net değil.
Non modo... sed etiam	Yalnızca bu değil, aynı zamanda şu da...
Nota bene!	(Kısaltması: n. b.) Önemli nokta, dikkat et!
Nuda veritas	Çıplak gerçek.
Numquam retrorsum	Asla geri dönmek yok! Cicero'nun seçim sloganı.
Orbis terrarum	Uçsuz bucaksız dünya. 16. yy'da yeryüzünün bilinen bölgelerinin haritaları, bu sözcük ile tanımlanırdı.
Pars pro toto	Bir bütünü açıklayan, bütünün parçası.
Pax vobiscum	Barış seninle olsun.
Per aspera ad astra	Zorluklardan geçerek yıldızlara ulaşmak.
Pereat	Yere batsın!
Pereat mundis	Batsın bu dünya!
Per exemplum	Örneğin.
Per pedes	Yürüyerek gitmek.
Per se	Kendiliğinden.
Pia desideria	Hayırlı dilekler.
Pia fraus	Dini veya tıbbi dolandırıcılık.
Placet	Hoşa giden.
Post mortem	Ölümden sonra.

Praeter propter	Yaklaşık olarak.
Pro domo	Ev için.
Pro et contra	Bir şeyin artısı ve eksisi. Olumlu ve olumsuz. Yandaş ve karşıt.
Pro forma	Bilindiği gibi, karşılaştırmalı, taslak. (Örneğin; proforma fatura.)
Pro loco	Bir şeyin yerine geçerli olan diğer şey.
Pro patria	Özgün sözcüklerde *patria*'nın "baba" anlamına karşın, dilimizde anavatan.
Propria causa	Kendi hesabına (hareket etmek, işlem yapmak).
Quid novi?	Yeni ne var?
Quodnovi	Sevilen şey.
Requiescat in pace	Huzur içinde yatsın. (Mezar taşında kısaltması kullanılır: R.I.P.)
Res dubia	Kuşku duyulan konu, iş, sorun.
Salva venia	İzinle, izniyle.
Saxa loquuntur	Taşlar konuşuyor, konuşur. (Dilimizdeki benzeri: şu duvarların dili olsa...)
Stante pede	Hızla, çabucak.
Summa summarum	Özetin özeti.
Taedium vitae	Yaşamın bezdiriciliği.
Tenor	İnce çizgi. İplik.
Ultima ratio	En son başvurulan yöntem. Son söz.
Usque ad finem	Sonuna kadar.

XII.Bölüm

Ad fontes
Kaynaklara doğru

Bu kitapta adı geçen kadim Roma ve Yunan ozanlarını, düşünürlerini, siyasetçi, kumandan, hatip ve hiciv ustalarını tekrar sahneye davet ediyoruz. Tarihin tozlu sayfalarından yükselen sesleri olmasaydı, biz de kulak vermeseydik, bu kitap asla hazırlanamazdı. *Requiescat in pace.*

Ad fontes
Kaynaklara doğru

Archimedes (Arşimet, MÖ 287 – MÖ 212): "Evreka!" çığlığı ile hatırladığımız, hidrostatik yasalarını ve suyun kaldırma gücünü hesaplama yöntemini belirlemesi ile tanıdığımız matematikçi, fizikçi, astronom, düşünür ve mühendis. Antik dünyanın ilk ve en büyük bilim insanı olarak kabul edilir.

Aristoteles: Antik Yunan düşünürü. Platon ile Batı düşüncesinin en önemli iki düşünüründen birisi sayılır. Fizik, gökbilim, ilk felsefe, zooloji, mantık, siyaset ve biyoloji alanlarında pek çok yapıtı vardır.

Augustinus (MS 354 – MS 430): Aziz Augustinus (Augustinos) olarak da tanınan, ünlü tanrıbilimci ve düşünürdür. Devleti tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak tanımlar. Augustinus, bir tanrıbilimci olmasının yanı sıra sonradan modern felsefede tartışılacak olan pek çok konuyu başlatmıştır.

Äzop (Ezop, M.Ö. 600): Hayvanları aktörleri olarak seçtiği masalları (fabl) ile birçok diğer masalcı dedenin öncülüdür. Masallarının Türkçemize usta işi çevirileri ile sevilmiştir.

Caesar, Gaius Julius (Jül Sezar, MÖ 100 – MÖ 44): Romalı askeri ve politik lider. Güçlü bir hatip ve yazar olan Sezar, dünya tarihinin en etkili insanlarından birisi olarak kabul edilir. Eylemleriyle Roma Cumhuriyeti'nin Roma İmparatorluğu'na dönüşmesinde kritik bir rol oynamıştır.

Cato, Marcus Portius (MÖ 234 – MÖ 149): Romalı devlet adamı, hukukçu, hatip.

Cicero, Marcus Tullius (Cicero, MÖ 106 – MÖ 43): (Latin) Romalı devlet adamı, bilgin, hatip ve yazar. Latincenin felsefe dili olarak gelişmesine katkı yapmış ve bu arada, dinsel görüşleri açısından daima agnostik kalmıştır. Cicero, hayatının son dönemindeki siyasal hedefleri sebebiyle devlet düşmanı ilân edildi. MÖ 43 yılının 7 Aralık günü, başı kesilerek idam edildi. Başı, Forum Romanum'daki Rostra'da halka teşhir edilirken elleri ise Senato binasının kapısına çivilendi.

Hippokrates (Hipokrat, MÖ 460, İstanköy – MÖ 370): Tıbbın babası olarak anılan İyonyalı hekim. Hekim olan babası tarafından hekimlik alanında yetiştirilip Anadolu'nun kuzey illerini gezdikten sonra, İs-

tanköy adasına dönerek hekimliğini sürdürdü. Antik İyonya'da, bilimsel gelişme ve felsefe ile sımsıkı bağı olan hekimlik gözdeydi, bu durum Hipokrat ile doruğa ulaştı. Hipokrat'a göre, tıbbın temel ilkesi *primum non nocere*, yani "önce zarar verme" olmalıdır. Hipokrat, "Çomak Parmak" hastalığının tanımını ilk yapan hekimdir, hastalık onun adıyla anılır: Hipokratik parmaklar. Tanımladığı diğer hastalıklar ise; akciğer kanseri, akciğer hastalığı ve siyanotik kalp hastalığıdır.

Horatius, Quintus Flaccus (Horaz, MÖ 65 – MÖ 8): Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinin en önemli Romalı ozanıdır.

Imperator Caesar Vespasianus Augustus (MS 9 – MS 79): Asıl adı **Titus Flavius Vespasianus** olan Roma İmparatoru'dur. Etkili ancak kısa ömürlü bir hanedan olan Flavian Hanedanı'nın kurucusudur. Vespasian, imparatorluğa, çalkantılı "Dört İmparator Yılı"nın sonunda yükselmiştir. Julio-Claudian Hanedanı'nın sona ermesinden sonra, Vespasian'ın yönetiminde en bilinen reform, Yahudiler'e karşı savaş ve Kolezyum'un yapımına başlanılmasıdır. Roma'da kamu alanlarında yaptığı düzenlemelerle ve Vezüv yanardağının püskürmesi (MS 79) ve MS 80'deki Roma Yangını gibi iki büyük felaketin yaralarının iyileştirilmesinde gösterdiği cömertlikler ile tanınır.

Ovidius, Publius Naso (Ovid, MÖ 43 – MS 17): Romalı ozan. Genelde aşk, terk edilmiş kadınlar ve mitolojik temalı şiirler yazan Ovid, çağdaşları Virjil ve Horaz ile beraber, Latin edebiyatının önde gelen kanonik ozanlarından biri sayılır. Şiirleri, ortaçağın sonuna kadar Avrupa sanatı ve edebiyatını önemli ölçüde etkilemiştir. Ovid, İstanbul'daki ünlü Kız Kulesi'nde geçen, Hero ile Leandros adlı iki gencin yaşadıkları hüzünlü aşkı anlatan efsaneyi de kaleme almıştır.

Plautus, Titus Maccius (MÖ 254 – MÖ 184): Eski Latince döneminin ünlü komedya yazarıdır. Komedya yazarlarının ilk ve en üretkenlerindendir. Antik Yunan'daki "Yeni Komedya" tarzından etkilenerek, Roma'da Yunan komedyası benzeri bir komedi anlayışını oluşturmuştur.

Plinius, Gaius Secundus Maior (MS 23 – MS 79): (Kısaca Büyük Plinius ya da Yaşlı Plinius) Yazar, düşünür ve bilim adamı. Plinius, bilim tarihindeki yerini, dönemine ait bilgileri derlemek amacıyla kaleme al-

dığı, insanlık tarihinin ilk ansiklopedisi sayılan dev yapıtına borçludur. Doğa Tarihi (*Naturalis Historia*) adı altında birleştirilmiş 37 kitaptan oluşan bu yapıt, beş yüze yakın Yunan ve Romalı yazarın bıraktığı iki bini aşkın kitabın içeriğinden özetlenmiş yoğun bir bilgi derlemesidir.

Pompeius, Gnaeus Magnus (Pompey, MÖ 106 – MÖ 48): Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde ünlenmiş, askeri ve politik liderdir. Pompey MÖ 65 yılında, günümüzün Şebinkarahisar-Bayramköy bölgesinde, VI. Mithridates'in ordusu ile yaptığı savaşta, Roma ordusunun kumandanıydı. Mithridates'in ordusunu yenen Pompey, ele geçirdiği toprakları Roma'ya bağlı bir devlete dönüştürerek Şebinkarahisar-Bayramköy bölgesinde, "zafer kazanma evi" anlamına gelen "Nicopolis" kentini kurdu. Athena (günümüzde Rize'nin ilçesi Pazar) kenti de Pompey tarafından kuruldu.

Quintilianus, Marcus Fabius (MS 30 – MS 100): Romalı hatip. Kız erkek ayrımı yapılmaksızın herkesin eğitilmesi gerektiğini söyleyen Quintilianus, gelecekte çeşitli sorumlulukları üstlenecek gençlerin bilinçli bir biçimde yetişeceklerini ve toplumu oluşturan en küçük birim olan ailelerinde başlayan uyumun, devletin yönetici kurumlarına da yansıyacağını savunmuştur.

Seneca, Lucius Annaeus (MÖ 4 – MS 65): Romalı düşünür, devlet adamı, oyun yazarı. Seneca, düşünce tarihinde Roma Stoası ya da Yeni Stoa denen öğretinin üç kurucusundan ilki olarak nitelendirilir. Epiktetos ve Marcus Aurelius'un geliştirdikleri bu öğreti, insanın bir istenç varlığı olduğu görüşüne dayanır. Seneca'ya göre ahlak, soyut bir bilgi dalı değil; doğrudan yaşamın içindedir, insan davranışlarının ve eylemlerinin kaynağıdır. Kişiye nasıl davranacağını, ne gibi bir yöntem benimseyeceğini gösteren doğadır; bu nedenle ahlaklı yaşamak, doğayı izlemektir (*naturam sequi*). Bunu da ancak erdemle donatılmış bilge kişi başarabilir.

Tacitus, Gaius Cornelius: MS 56 – 120 yılları arasında Roma'da yaşamış hatip, avukat, senatör ve tarihçi. Roma senatosundaki görevleriyle Roma tarihi ve imparatorluğun kuzeyindeki Germanialılar üzerine yazdığı eserleriyle tanınır.

Terentius, Publius Afer (MÖ 195/185 – MÖ 159): Berber göçerleri kökenli, komedi yazarıdır. Romalı senatör Terentius Lucanus tarafından bir köle olarak satın alınmış, Roma'ya getirilmiştir. Aldığı eğitimdeki öğrenme tutkusu ve yetenekleri, efendisini etkilemiş ve özgürlüğüne kavuşturulmuştur.

Vergilius, Publius Maro (Virjil, MÖ 70 – MÖ 19): ünlü Romalı ozandır. Roma İmparatorluğu'nun destanı olarak kabul edilen *Aeneis*'in de yazarıdır. Dante'nin *İlahi Komedya*'sındaki ana karakterlerden birisidir.

Kaynakça

Asaf, Özdemir (2013). *Çiçek Senfonisi* "Ağlamak" İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Byrne, Rhonda (2007). *Secret.* Can Üstünuçar (Çev.) İstanbul: Butik Yayınları.

Çelik, Nevzat (2005). *Yağmur Yağmasaydı.* İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Erhat, Azra (1969). *İşte İnsan: Ecce Homo.* İstanbul: Can Yayınları.

Fellini, Federico (Yönetmen). (1969). *Satyricon.* İtalya: PEA.

Fromm, Erich (1995). *Sevme Sanatı.* Yurdanur Salman (Çev.) İstanbul: Payel Yayınları.

Gonçarov, İvan (2009). *Oblomov.* Sabahattin Eyüboğlu, Erol Güney (Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (İlk baskı: 1945)

Goscinny, Réne (2000). *Asteriks Gladyatör.* Halit Kıvanç (Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hobbes, Thomas (1993). *Leviathan.* Semih Lim (Çev.) İstanbul: YKY

Homeros (1999). *İlyada.* Azra Erhat (Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

Horatius, Quintus Flaccus. *Ars Poetica.* C. Cengiz Çevik (Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Mevlânâ. *Yeniliğe Doğru.* https://mevlanadansecmeler.wordpress.com [6 Mart 2017]

Marx, Karl (2015). *Das Kapital.* Mehmet Selik (Çev.) İstanbul: Yordam Kitap. (İlk baskı: 1965)

McCarthy, Tom (Yönetmen). (2015). *Spotlight*. Amerika: Participant Media, First Look Media.

Meriç Yazan, Ümit (1994). *Babam Cemil Meriç*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Nietzsche, Friedrich Wilhelm (2014). *Tan Kızıllığı*. Hüseyin Salihoğlu, Ümit Özdağ (Çev.) İstanbul: İmge Yayınları.

Oktay, Emin (1978). *Lise I, II, III Tarih*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Öztuna, Yılmaz (1986). *Hacı Arif Bey*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Petronius (2003). *Satyricon*. F. Gül Özaktürk (Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.

Rousseau, Jean-Jacques (1762). *Toplum Sözleşmesi*. Vedat Günyol (Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

Shakespeare, William (2013). *Nasıl Hoşunuza Giderse*. Özdemir Nutku (Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Tacitus, Cornelius (1943). *Germania*. Hamit Dereli (Çev.) Ankara: Milli Eğitim Vekâleti Yayınları.

Vian, Boris (1999). *Kurtadam*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.

Yücel, Can (2000). *Alavara*. İstanbul: Doğan Kitap.

GERALD DREWS

1954 yılında doğan yazar Gerald Drews, gazetecilik eğitimi alır. Yirmi yıl boyunca, çeşitli türdeki kitaplara kılavuz yazma işiyle uğraşır. Yazdığı 100'den fazla kılavuzdan yaklaşık 5 milyon adet satılır. Aynı zamanda yazar temsilciliği yapan bir şirketin sahibi olan Gerald Drews, Augsburg'da yaşamaktadır.

GERALD DREWS

HERGELECE SÖZLER

LATİNCE AFORİZMALAR

Latince, birçok Batı dilinin anası, kaynağıdır. Bu dil, asık suratlı gelir çoğumuza. Hiç de öyle değildir! Onca bilgenin, düşünürün, ozanın, siyasetçinin kullandığı bu dil; yol gösterir, ışık tutar, kulak çeker, ders verir. Eğlendirir, düşündürür ve zihin açar.

/eksikparcayayinlari

/eksikparcayayinlari

www.eksikparca.com

